

VOKAL

Vatandaşlık Onuru
VE HAKLARI DERNEĞİ

Güvenli Suriye Umudu Tükenmiş Durumda

Suriyeli ile Geri Dönüş
ve Sosyo-Ekonomik
Çöküş Üzerine Anket
Çalışması

SACD HAKKINDA

Suriye Vatandaşlık Onuru ve Hakları Derneği (SACD), Suriye'nin çeşitli bölgelerinden gelen vatandaşlar tarafından Suriye halkına hizmet etmek üzere kurulmuş sivil haklar –tabanlı bir halk hareketidir. Halkçı bir sosyal hareket olan Derneğin herhangi bir siyasi bağlantısı bulunmamaktadır. Derneğin temel hedefi, dünyanın muhtelif yerlerindeki Suriyeli mültecilerin ve ülke içinde yerinden edilmiş kişilerin (ÜİYEK) haklarının desteklenmesi, korunması ve güvence altına alınmasıdır.

Dernek, mültecilerin ve ÜİYEK'lerin vizyonunu, endişelerini ve taleplerini sunmaya ve seslerini savunuculuk, gerekli desteği harekete geçirme ve kilit –uluslararası ve bölgesel politika ve karar vericileri etkileme yoluyla duyurmaya çalışmaktadır.

Dernek sosyal, dini veya cinsiyet bağlamında fark gözetmeksizin tüm Suriye vatandaşlarının çeşitliliğini temsil etmektedir. Dernek tüm Suriyeli mültecilerin ve ÜİYEK'lerin güvenli, gönüllü ve onurlu bir şekilde geri dönüş hakkının sağlanması ve yerinden edilmiş Suriyelilerin kendi tanımları çerçevesinde güvenli bir ortamın etkin bir şekilde hayata geçirilmesi için mücadele etmektedir.

Mültecilerin ve ÜİYEK'lerin zorla ya da zamanından önce geri gönderilmesine karşıyız. Dernek, mültecilerin ve ÜİYEK'lerin birer Suriye vatandaşı olarak haklarının tanınmasına dayanan ve insan onuruna yaraşır bir geri dönüş için çabalayan bir halk hareketinin, Suriye'de gelecekte varılacak çözümün merkezinde yer aldığına inanmaktadır.

SACD bir sivil toplum örgütü, Sivil Toplum Kuruluşu (STK) ya da bir siyasi parti değil, bir halk hareketidir.

İÇİNDEKİLER

01 Yönetici özeti

04 Temel bulgular

06 Metodoloji

10 Mevcut koşullar

10 Güvenlik sorunları

12 Gözaltındaki kişiler

14 Medeni haklar

15 Sosyo-ekonomik koşullar

17 Kamu hizmetleri reformu

19 Geri dönüşe ilişkin perspektifler

19 Geri dönüş için gerekli temel koşullar

20 Göç ve yerinden edilme

20 Geri dönüş niyetleri ve deneyimleri

21 Siyasi ve anayasal reform

23 Sonuç

24 Öneriler

YÖNETİCİ ÖZETİ

Suriye'nin iç savaş öncesi nüfusunun yarısından fazlası halen ülke içinde veya dışında yerinden edilmiş durumda yaşamaktadır; yaklaşık 5,5 milyon mülteci, Suriye sınırları dışında (çoğunlukla Lübnan, Türkiye, Mısır, Irak ve Ürdün'de) yerinden edilmiş durumdadır ve diğer 7,2 milyon Suriyeli ise ülke içinde yerinden edilmiştir.

Yeni uluslararası krizler ortaya çıktıkça ve küresel dikkat ve temel insani yardım fonları başka alanlara doğru kaydıka, bazı politika yapıcılar ve gözlemciler, artık Suriye ile ilgili çok fazla şey duymadığımız için Suriye'yi çatışma sonrası bir bağlam olarak anlama eğilimindedirler. Suriye rejiminin son yıllarda, Suriye'nin ¹ BM'deki 2022 evrensel periyodik incelemesi (EPİM) de dahil olmak üzere, 13 yıllık çatışmanın ardından kendisini galip olarak ve dolayısıyla Suriye'yi yeniden inşa, geçiş dönemi adaleti ve uzlaşma gibi ciddi çalışmaların artık başlayabileceği “çatışma sonrası” bir bağlam olarak göstermek için büyük çaba sarf etmesiyle çatışma yarı donmuş bir hal almıştır.²

Rejim kontrolündeki bölgeler görünüşte kendi çatışma sonrası aşamasına girmiş gibi görünse de rejimin tutumu, devam eden baskılar ve kısmi normalleşmeye yönelik bölgesel açılımlar karşısında bile değişmemiştir. Rejim, uluslararası toplum ve bölge devletleriyle normalleşme arayışında büyük yıkıma yol açan Şubat 2023 Suriye-Türkiye depremini ustalıklı kullanmış, ancak bu normalleşme, kısmen rejimin Suriyeliler ve komşu ülkeler için güvenli bir ortam sağlama konusundaki yetersizliği ve isteksizliği nedeniyle başarısız olmuştur. Rejimin olumlu yönde bir davranış değişikliği sergilememesi nedeniyle son yıllarda Suriye'de kayda değer bir geri dönüş gerçekleşmemiştir.

İlk olarak, ayaklanma ve çatışmanın temel nedenleri ele alınmamıştır. Daha da önemlisi, Suriyeliler hala Suriye'de gerçek reformlar üretebilecek ve 2011'den bu yana yüz binlerce insanın savaş nedeniyle yerinden edilmesi, keyfi olarak tutuklanması ve zorla kaybolmasının büyük bir kısmından sorumlu olan Suriye rejimi ve onun güvenlik aygıtının güvenlik politikalarına son verecek siyasi bir çözüm beklemektedir; bu insanların en az 100.000'i hala kayıptır veya rejimin kötü şöhretli gözaltı takımadalarında kendilerinden haber alınamamaktadır. Yerinden edilmiş Suriyelilerin güvenlik ve yaşam koşullarına odaklanan geçmiş bir SADC araştırması, yer değiştirmelerde güvenlik nedenlerinin 2012'den itibaren açık ara en önemli etken olduğunu ortaya koymuştur (2012-2018 arasındaki yer değiştirmelerin yüzde 96'sından sorumludur). Ayrıca mülteci ve ÜYEK'lerin yüzde 80'inden fazlası, evlerine dönmeyi düşünmeden önce rejimin güvenlik birimlerinin tamamen dağıtılmasını ve reforme edilmesini görmek istemektedir.³

¹ Syrian Legal Development Programme (SLDP) & We Exist, Fallacies not Facts: A critical legal study of the national report submitted by the Syrian Arab Republic in the third cycle of the universal periodic review in 2022, <https://weexist-sy.org/wp-content/uploads/Fallacies-not-Facts_EN.pdf> erişim: 10 Nisan 2024.

² Veronica Bellintani, 'The Assad Regime's Post-Conflict Narrative in the International Arena', Tahrir Institute for Near East Policy (TIMEP), 10 May 2022, <<https://timep.org/2022/05/10/the-assad-regimes-post-conflict-narrative-in-the-international-arena/>> erişim: 27 Mart 2024.

Hem tarihi hem de süregelen ihlallerin ele alınmaması, sorumlu failerin ortadan kaldırılmaması ve bu kişilerden hesap sorulmaması halinde güvenlik, tüm mülteciler ve ÜYEK'lerin için en önemli öncelik olmaya devam edecektir. Buna ek olarak, Suriye ve Suriye ihtilafına ilişkin politika oluşturulurken, yerinden edilmiş Suriyelilerin karşılaştıkları ve endişe duydukları risklerin detaylı, dinamik ve kapsamlı bir şekilde anlaşılması, bu son derece ciddi kaygıları yansıtacak bir mihenk taşı olmalıdır.

Askeri çatışmalardaki genel azalma, Avrupa hükümetlerinin Suriye bağlamını bu şekilde gösterme çabalarına rağmen, Suriye'de güvenli, sakin ve tarafsız bir ortama dönüşmemiştir.⁴ Rejimin kontrolündeki bölgelerde 2018'den bu yana topyekûn askeri çatışmalar azalmış olsa da siviller ülkenin kuzeybatısında rejim ve Rus güçleri tarafından sürekli bombardıman altında tutulmakta ve rejimin kontrolündeki bölgelerde sayısız koruma riski bulunmaktadır: Keyfi tutuklama ve zorla kaybetme; zorla askere alma; çatışmayla bağlantılı şiddet; rejim ve İran destekli milisler tarafından uygulanan gasp, şantaj ve taciz; aşırı yoksullukla başa çıkmak için kullanılan olumsuz baş etme mekanizmaları; suikastlar; EYP saldırıları; kara mayınları ve patlamamış mühimmatın geride bıraktığı riskler. Geri dönen mülteciler ve ÜYEK'lerin ya sınırda ya da ülkeye giriş yaptıktan bir süre sonra rejimin istihbarat teşkilatları tarafından açıkça hedef alınmış ve gözaltı tesislerinde acımasız ve korkunç işkencelere maruz bırakılmıştır.⁵ Öte yandan, rejimin ekonomiyi uzun süredir kötü yönetmesi ve yaşanan yolsuzluklar, savaşın yol açtığı büyük yıkım ve Batı'nın uyguladığı yaptırımların birleşik etkisi, rejim bölgelerindeki ekonomiyi dibe vurdurmuştur: Bu bölgelerde yaşayan Suriyelilerin yüzde 90'ı yoksulluk sınırının altında yaşarken, yüzde 72'si ise SADC'nin Yardımın Silahlandırılması⁶ başlıklı raporunda ayrıntılı olarak açıklandığı üzere, rejimin yolsuzluklarının hedefi olmasına rağmen, geçinmek için insani yardıma muhtaç durumdadır ve birçoğu artık ülkeyi terk etmenin ve başka bir yerde hayat kurmanın yollarını aramaktadır. Tüm bu koşullar, bu kez farklı nedenlerle olsa da çatışmanın başlangıcında olduğu gibi yine göç ve yerinden edilme anlamına gelmektedir. Bu bağlamda, sosyo-ekonomik ve insani eğilimler her geçen gün koruma endişeleriyle daha da bağlantılı hale gelmektedir.

IŞİD'in 2019'da toprak kaybetmesinden bu yana Kuzey ve Doğu Suriye Özerk Yönetimi (KDSDÖY) ve ABD destekli Suriye Demokratik Güçleri (SDG) tarafından kontrol edilen Suriye'nin kuzeydoğusunda, her an değişme riski taşıyan istikrarsız ve öngörülemez bir güvenlik ortamı mevcut olsa da, bölge halkının gözaltı gibi konularda marjinal düzeyde daha iyi bir hak güvencesine sahip olduğu söylenebilir. IŞİD'in uyuyan hücreleri Fırat Nehri'nin doğusundaki bölgelerde güçlü bir tehdit oluşturmaya devam etmekte ve SDG ile ABD öncülüğündeki Koalisyon güçlerinin yanı sıra sivilleri, aşiret liderlerini, yerel tüccarları ve diğerlerini hedef almaktadır.⁷ SDG ve Kürt Halk Koruma Birlikleri (YPG) ile Türkiye arasında aralıklarla devam eden çatışmalar, bölgede gelecekte çatışma yaşanması ihtimalini canlı tutmaktadır. 2023'ün sonlarından bu yana Türkiye'nin Kürt grupları hedef alan hava saldırıları da bölgedeki sivillerin su ve elektrik tedarikinde kesintilere yol açmıştır.⁸ Deyrizor vilayetinin doğusunda SDG ile muhalif aşiret grupları arasında son zamanlarda yaşanan silahlı çatışmalar, Araplara yönelik etnik ayrımcılığa dayalı politika ve uygulamaların daha fazla huzursuzluğa katkıda bulunduğu ve bölgeyi terk etmek için daha fazla neden oluşturduğu kuzeydoğunun, rejimin kontrolündeki Suriye'den daha istikrarlı ve daha iyi yönetildiği imajını da zedelemiştir.

Düzenli aralıklarla gerçekleştirilen rejim güçleri ve Rus bombardımanlarının ve cephe hattı çatışmalarının yanı sıra endemik yoksulluk, yerinden edilme ve bir dizi başka ivedi insani sorunun yaşandığı muhaliflerin kontrolündeki kuzeybatı Suriye'de de koşullar pek de iyi değildir.

Suriye'deki çatışmanın geleceği ve Suriyelilerin zorla yerinden edilmesi sorununa bulunacak çözümler, sosyo-ekonomik meselelerden çok daha fazlasını ilgilendirmektedir. AB'deki rejim dostu sağcı ve aşırı sağcı hükümetler, Avrupa'daki mültecilerin geri dönüşünü teşvik etmek amacıyla Suriyelilerin çoğu (hepsi olmasa da) için önemli olan tek şeyin ülke içindeki sosyo-ekonomik koşulların iyileştirilmesi olduğunu iddia eden bir söylemi yaymaya

3 Syrian Association for Citizens' Dignity (SACD), We Are Syria: Survey of 1,100 Displaced Syrians on the Reasons for Displacement and Minimum Conditions for Return, July 2020, <https://syacd.org/wp-content/uploads/2020/07/SACD_WE_ARE_SYRIA_EN.pdf> erişim: 10 Nisan 2024.

4 Human Rights Watch (HRW), 'Denmark: Flawed Country of Origin Reports Lead to Flawed Refugee Policies', 19 April 2021, <<https://www.hrw.org/news/2021/04/19/denmark-flawed-country-origin-reports-lead-flawed-refugee-policies>> erişim: 10 Nisan 2024.

5 Amnesty International, 'Syria: Former refugees tortured, raped, disappeared after returning home', 7 September 2021, <<https://www.amnesty.org/en/latest/news/2021/09/syria-former-refugees-tortured-raped-disappeared-after-returning-home/>> erişim: 10 Nisan 2024.

6 UN High Commissioner for Refugees (UNHCR), 'Syria Refugee Crisis Explained', 13 March 2024, <<https://www.unrefugees.org/news/syria-refugee-crisis-explained/>> erişim: 27 Mart 2024.

7 European Asylum Support Office (EASO), Syria: Security situation – Country of origin information report, July 2021, pp.40-41, <<https://reliefweb.int/report/syrian-arab-republic/easo-country-origin-information-report-syria-security-situation-july>> erişim: 10 Nisan 2024.

8 Hiba Zayadin, 'Türkiye's Strikes Wreak Havoc on Northeast Syria', HRW, 9 February 2024, <<https://www.hrw.org/news/2024/02/09/turkeyes-strikes-wreak-havoc-northeast-syria>> erişim: 10 Nisan 2024.

çalışmaktadır. Bu sorun çözüldüğünde herkesin geri dönebileceğini savunmaktadırlar. Yerinden edilmenin bu denli uzun sürmesi nedeniyle mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin yerinden edildikleri yerlerdeki sosyo-ekonomik ve yaşam koşullarına daha fazla odaklandıklarını hatırlamak önemli olsa da (bazılarının son 13 yıldır süren huzursuzluk ve çatışmaların çoğunda yaşadıkları yerlerde), bu tür bir tartışma zemini, yerinden edilmiş Suriyelilerin geri dönüş niyetlerine ilişkin istatistikler ve anketlerle kolayca çürütülebilir.

Örneğin, BMMYK'nin Mısır, Irak, Ürdün ve Lübnan'daki Suriyeli mülteciler arasında yaptığı son anket (Mayıs 2023), mültecilerin yüzde 40'ının bir gün Suriye'ye dönmeyi umduğunu, ancak kısa vadede dönmeyi düşünenlerin oranının önceki yıllarda yapılan anketlere kıyasla düştüğünü ortaya koymuştur; mültecilerin sadece yüzde 1,1'i önümüzdeki 12 ay içinde dönme niyetinde olduğunu ifade etmiştir.⁹ Bu noktada dahi durum son derece belirsizdir. BMMYK'nin anketine katılanların yüzde 90'ı, bir yandan geri dönüş kararlarını etkileyen temel faktörler olarak Suriye'de emniyet ve güvenlik eksikliği, geçim kaynağı/iş imkânlarının olmaması, temel hizmetlerin yetersizliği ve yeterli barınma imkânlarının bulunmaması gibi geri dönüşün önündeki sistemik engelleri gösterirken, diğer yandan da komşu ülkelerde geçimlerini sağlamakta zorlandıklarını belirtmiştir. Bu faktörler, mültecilerin (ve ÜYEEK'lerin), çatışmanın temel nedenlerinden hiçbirinin ele alınmadığı, etkili veya uzlaşmaya dayalı bir siyasi çözümün ortaya konulmadığı ve 13. yılına giren çatışmanın öngörülemez ve kesintili bir şekilde devam ettiği bir ülkeye geri dönmeyi düşünürken tartımları gereken, birbirleriyle ilişkili olan karmaşık etkenlerdir.

Rusya'nın Şubat 2023'te Ukrayna'yı işgal etmesinin ve (bu yazının yazıldığı sırada) hala devam eden İsrail'in Gazze Şeridi'ne yönelik gerçekleştirdiği korkunç saldırının ardından Suriye'deki çatışmaya olan ilginin azalmasıyla birlikte, Suriye ve Suriye'deki çatışmaya ilişkin politika yapımına rehberlik edecek sağlam ve iyi bilgilendirilmiş materyaller sunmak daha önce hiç bu kadar önemli olmamıştı.

Bu nedenle SACD, Suriye içindeki Suriyelilerin hayatlarını etkileyen ekonomi ve sosyo-ekonomik yoksunluk, hizmetin sağlanması ve yönetimi, güvenlik politikaları, gözetim ve insan hakları, geri dönüş ve Suriye'deki çatışmayı sona erdirebilecek temel nedenleri ele alabilecek ve gelecekte mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönüşü için güvenli ve insan onuruna yaraşır ortamı sağlayabilecek siyasi bir çözüm beklentileri gibi konular hakkında ne düşündüklerini detaylı bir şekilde anlamak amacıyla ülkenin rejim kontrolündeki bölgelerinde ve Suriye'nin kuzeydoğusundaki KDSDÖY/SDG kontrolündeki bölgelerde mülteci/ÜYEEK, yerleşik ve geri dönen nüfus arasında geniş kapsamlı bir anket çalışması yürütmüştür.

SACD anketi bu doğrultuda, mümkün olduğunca geniş bir Suriyeli örnekleminin görüş ve deneyimlerini yansıtacak şekilde özel olarak tasarlanmıştır. Okumakta olduğunuz anket, SACD'nin ülke içinde ve dışında yaklaşık 1.100 Suriyeliye ulaştığı son anketiyle karşılaştırıldığında, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler ve 2011'den sonra evlerini terk etmek zorunda kalmayanlar da dahil olmak üzere 3.000'den fazla Suriyeliyle yapılan görüşmelere dayanmaktadır.

Katılımcıların yanı sıra, mevcut statükonun ne kadar zarar verici hale geldiğinin altını çizmektedir. Suriyeliler her zamankinden daha yoksul ve gelecek konusunda da daha karamsar. Ankete katılan ve rejimin kontrolündeki bölgelerde yaşayanların çoğu, Suriye rejimini ülkedeki herhangi bir olumlu değişimin önündeki kritik bir engel olarak görmeye başlamış ve Suriye'deki sosyo-ekonomik, insani ve siyasi durumdaki değişikliklerin mevcut siyasi oluşumla gerçekleşemeyeceğini düşünmektedir. Pek çok kişi BM öncülüğündeki siyasi sürece çok az güvenirken, gelecekteki alternatif çözümlerin ne olabileceği konusunda da bölünmüş durumdadır. Tipik birçok batık devlet emaresine sahip olan Suriye'de, çatışmanın gerçekleriyle yüz yüze yaşayan Suriyelilerin görüşlerini dinlemek için daha fazla gayret gösterilmesi gerekmektedir.

Suriye'nin içinde bulunduğu ekonomik kriz, ankete katılan Suriyeliler için önemli bir endişe kaynağı olsa da (rejim kontrolündeki bölgelerde yaşayan pek çok kişi fırsat buldukça ülkeyi terk etmenin yollarını arıyor) çatışmayı sona erdirmeye ve geri dönüşler için uygun ortamı yaratma konusunda öncelik hala güvenlidir.

Ülke içindeki ve dışındaki Suriyelilerin talep ve görüşleri, bu bağlamda ayaklanma ve çatışmanın başlangıcından bu yana çok az değişmiştir.

9 UNHCR, Eighth Regional Survey on Syrian Refugees' Perceptions & Intentions on Return to Syria: Egypt, Iraq, Lebanon, Jordan – May 2023, 20 June 2023, <<https://reliefweb.int/report/lebanon/eighth-regional-survey-syrian-refugees-perceptions-and-intentions-return-syria-rpis-egypt-iraq-lebanon-jordan-may-2023-enar>> erişim: 26 Mart 2024.

TEMEL BULGULAR

Rejimin güvenlik konusundaki tutumu Suriyelilerin çoğu için hala temel bir tehdit oluşturmaktadır. Ankete katılanların yaklaşık yüzde 70'i rejimin güvenlik davranışlarını değiştirecek bir siyasi çözümü destekleyeceklerini ifade ederken, ortalama olarak yarısından fazlası (yüzde 56) Suriye'nin istikrarlı bir barışa ulaşabilmesi ve ülkenin yeniden inşası gibi uzun bir çalışmaya başlayabilmesi için rejimin değiştirilmesinin ve ihlallerin faillerinden hesap sorulmasının bir ön koşul olarak görülmesi gerektiğini belirtmiştir. Rejim bölgelerindeki Suriyelilerin yarısından biraz azı da güvenlik nedenlerinin (askere alınma korkusu, gözaltı ve genel güvenlik koşulları dahil) Suriye dışında bir yaşam kurmayı düşünenler için önemli bir etken olduğunu belirtmiştir. Güvenlik istikrarsızlığı ve iktidar yetkililerinin yağmacı uygulamaları Suriye'deki yaşamın önemli bir parçası olmaya devam etmektedir.

Rejim güçlerinin süregelen ihlalleri geri dönüşleri engellemektedir. UNHCR'nin mülteci nüfus arasında yaptığı son ankete göre sadece yüzde 1,1'lik bir kesimin önümüzdeki bir yıl içinde ülkeye geri dönmeyi düşündüğünü belirtmesi, çatışmanın temel nedenleriyle ciddi bir hesaplaşma yapılmadan geri dönüşün pek çok kişi için imkansız olduğuna işaret etmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası, SACD'nin gerçekleştirdiği ankette mülteci ve ÜYEK'lerin geri dönebilmeleri için en önemli koşulun "mevcut hükümet sisteminin değiştirilmesi" olduğunu belirtmiştir. Bu da rejim bölgelerinde rejim değişikliğinin geri dönüş için açık ara en sık belirtilen koşul olduğu anlamına gelmektedir; katılımcılar, bu hususu temel hizmet ve yaşam koşulları, güvenlik ortamı veya güvenlik konusundaki tutumlara ilişkin sorunlara kıyasla iki kat daha fazla dile getirmiştir.

Suriyelilerin oldukça büyük bir kısmı kendileri ve aileleri için emniyet ve güven duygusu hissetmemektedir. Rejim bölgelerindeki Suriyelilerin yüzde 75'i ve Suriye'nin kuzeydoğusundaki Suriyelilerin yarısından biraz fazlası kategorik olarak yaşadıkları yerlerde kendilerini güvende hissetmediklerini söylerken, birçoğu bu durumu değiştirmek için güvenlik kurumlarının sivil işlere karışmasını önlemek, yargı gibi devlet kurumlarını güçlendirmek ve geçmişteki ihlal ve istismarlardan sorumlu olduğu tespit edilen tüm aktörlerden (bireyler, kurumlar veya milisler) hesap sormak da dahil olmak üzere bütüncül ve kapsamlı reformlar yapılmasını önermektedir.

Gözaltı, rejim bölgelerindeki Suriyeliler için hayatın belirleyici bir gerçeği olmaya devam etmektedir. Suriyeli mağdur dernekleri tarafından daha önce hazırlanan belgeler, 2011 yılından bu yana 1,2 milyon kadar Suriyelinin (alikonularak ya da alikonulan yakını olarak) gözaltından etkilendiğini göstermektedir. Rejim bölgelerinde, gözaltında tutulan pek çok kişinin ailesi karanlıkta bırakılmakta, sevdiğine yönelik herhangi bir mahkeme kararının çıkmasını beklemekte ve yırtıcı güvenlik görevlilerinin gasp ve şantajlarına karşı savunmasız durumdadır. Rejimin af kararlarıyla ilgili yarattığı havaya rağmen, ankete katılanların sadece yüzde 17'si daha önce gözaltında olan yakınlarının Kasım 2023'te çıkarılan yeni bir kararnameyle serbest bırakıldığını söylerken, ankete katılanların dörtte üçünden fazlası ise affın samimiyeti ve anlamlılığından şüphe duyduğunu ifade etmiştir.

Suriye'nin dört bir yanındaki yönetimler vatandaşlarının ihtiyaçlarını karşılamakta başarısız olmaktadır. Temel hizmet kalitesi Suriye genelinde kötü olmakla birlikte, rejim bölgelerinde ise çok daha kötü durumdadır. Ülke genelinde katılımcılar, toplumlarının en acil üç temel hizmet ihtiyacı olarak uygun fiyatlı elektrik, sübvansiyonlu ekmek temini ve sübvansiyonlu sağlık hizmetlerini ön plana çıkarmıştır. Rejim bölgelerindeki katılımcıların büyük bir çoğunluğu (yüzde 92) temel hizmetlerin maliyetinin vatandaşların mevcut gelirleriyle orantısız olduğunu söylerken, bu oran kuzeydoğu Suriye'de yaklaşık yarıya (yüzde 56) düşmektedir.

Sosyo-ekonomik yoksunluk, Suriyelilerin geleceği üzerinde giderek daha belirgin bir etki yaratmaktadır. Rejim bölgelerinde ve Kuzeydoğu Suriye'de yaşayanların yarısından fazlası yaşadıkları yerlerdeki ekonomik koşullardan memnun olmadıklarını söylerken; rejim bölgelerinde yaşayan ve fırsat buldukları takdirde göç etmeyi düşündüklerini söyleyen Suriyelilerin dörtte üçü bu düşüncelerinin ardında ekonomik faktörlerin yattığını belirtmiştir.

Etkili, insan odaklı bir yönetimin yokluğunda Suriyeliler bunun yerine aile ve sosyal ağlara yönelmektedir. Anket katılımcılarının neredeyse dörtte üçü (rejim ve KDSDÖY/SDG bölgeleri genelinde yüzde 73) mevcut işlerinden gelir elde ettiklerini belirtirken, bu gelirlerin yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Birçoğu, ülke dışındaki sosyal ağlardan gelen yardımlar ve krediler ile ülke içinde veya dışında bir kişinin ailesi içinde paylaşılan gelirler gibi çeşitli mücadele stratejileri kullandıklarını belirtmiştir.

Rejim bölgelerine geri dönenlerin çoğu mülteci değil, yerinden edilmiş kişilerdir. Rejim bölgelerine geri dönenlerin dörtte üçü dışarıdaki ülkelerden mülteci olarak değil, Suriye'nin başka bir bölgesinden gelenlerdir; bu da dakhel (ülke içinde) ve kharij (ülke dışında) olanların deneyimleri ve geri dönüş niyetleri arasında giderek büyüyen bir uçuruma işaret etmektedir. Bu anket için görüşülen geri dönenlerin bir kısmı son yıllarda Lübnan'dan geri döndüklerini belirtmiş olsa da, geri dönenlerin hiçbiri Suriye'ye geri dönmeye karar vermelerinin nedeni olarak ev sahibi toplumdaki olumsuz bir itici faktörün (sosyo-ekonomik yoksunluk veya entegre olamama gibi) aksine Suriye'deki olumlu bir çekici faktörü (yerel güvenlik dinamiklerinde iyileşme gibi) göstermemiştir.

Geri dönenlerin neredeyse tamamı başkalarına kendi izlerinden gitmelerini tavsiye etmemiştir. Rejim bölgelerindeki geri dönenlerin yüzde 85'i ve Suriye'nin kuzeydoğusundakilerin yüzde 91'i, yerlerinden edilmiş diğer Suriyelilere aynı şeyi yapmalarını tavsiye etmeyeceklerini söylemiştir. Dolayısıyla geri dönüşler, güvenlik durumunda herhangi bir iyileştirme yapılmadığı veya geri dönenlerin birçoğunun hissettiği zulüm veya şiddet korkusunu giderecek herhangi bir adım atılmadığı için son derece şahsi koşullara bağlı olarak gerçekleşiyor gibi görünmektedir.

Dolayısıyla gelecekte çok daha fazla kişinin göç hareketliliği içinde olacağı söylenebilir. Ülkenin savaş öncesi nüfusunun yaklaşık yarısı yerinden edilmiştir, ancak devam eden çatışma koşulları ve koruma sorunları ile birlikte sosyo-ekonomik krizin, özellikle rejim bölgelerinden olmak üzere yerinden edilmelerin devam etmesini teşvik ettiğine dair göstergeler mevcuttur. SACD'nin bulguları, Suriye'de şu anda, çatışma sırasında yerinden edilmemiş olan ancak ülkenin ekonomik çöküşü nedeniyle Suriye dışında bir yaşam düşünmeye zorlanan rejim bölgelerindeki nüfus arasında göç ve yer değiştirme niyetlerinin arttığını göstermektedir. 2011'den sonra mülteci ve yerinden edilmiş kişilerin bireysel veya topluluk düzeyinde zulüm, savaş şiddeti ve yıkımdan kaçmış olma ihtimalleri daha yüksekken, rejim bölgelerinde yaşayan ve hiç yerinden edilmemiş olan nüfuslar, çatışmayı aranmadan, gözaltına alınmadan veya öldürülmeden atlatmayı başarmış ve sonrasında başka göç etme gerekçeleriyle karşılaşmış olabilirler.

Suriye'nin geleceğine dair kaybolan vizyon. Suriye'deki çatışma yarı durmuş bir haldeyken ve ülke birbiriyle rekabet eden en az dört bölgesel güç odağı arasında bölünmüşken, Suriyelilerin geleceğe dair beklentiler ve çözümler konusunda da kendi içlerinde bölünmüş olmaları şaşırtıcı değildir. Katılımcıların dörtte birinden azı BM öncülüğündeki siyasi sürece yönelik olumlu görüş bildirirken, birçoğu sürece dahil olan aktörlere veya sürecin kendisine güvensizlik duymaktadır. Yine de anketlerden açıkça ortaya çıkan bir husus, ister topyekûn rejim değişikliği ister rejimin üst kademelerinde personel değişikliği olsun, uzun yıllar süren çatışmaları ele alacak adil ve hesap verebilirliğe yönelik tedbirler veya bir dizi farklı kontrol bölgesinden ziyade tek bir devlet olarak "tüm Suriye'nin" toprak bütünlüğünü korumaya yönelik politikalar gibi kapsamlı çözümlere duyulan ilgi olmuştur.

METODOLOJİ

SACD'nin bu araştırma çalışması için yürüttüğü anket süreci, bölge sakinlerinin yanı sıra ülke içinde yerinden edilmiş kişiler (ÜİYEK) ve geri dönenlerin görüşlerini almak için standart bir anket kullanılarak 3.007 yapılandırılmış görüşme yapılmasını içermiştir. Beş ana konuya odaklanılmıştır:

- Sosyo-ekonomi;
- Temel hizmetler ve reform;
- Geri dönüşe ilişkin perspektifler;
- Gözaltındaki kişiler ve diğer hak ihlalleri;
- Suriye'nin geleceğe dair beklentileri.

Anketler, uygulandıkları iki bağlama göre uyarlanmıştı: örneğin, rejim bölgelerinde kullanılan anketler, anket katılımcılarının gözaltına alınan veya zorla kaybolan yakınları ile ilgili af kararlameleri hakkında çeşitli sorular içermiştir; bu sorular Suriye'nin kuzeydoğusunda yapılan anketlerde kullanılmamıştır. Bu nedenle, rejim bölgelerindeki anketler 61 soru içerirken, Suriye'nin kuzeydoğusundaki anketler 52 soru içermektedir.

Tüm görüşmeler, sahada çalışan toplam 55 araştırmacıdan oluşan bir araştırma ekibi tarafından yüz yüze gerçekleştirilmiştir: rejim bölgelerinde 45 kişilik bir araştırmacı ekibi (30 erkek ve 15 kadından oluşan) ve KDSDÖY/SDG bölgelerinde 10 kişilik bir araştırmacı ekibi (altı erkek ve dört kadından oluşan).

Katılımcıların güvenliğini sağlamak için tüm isimler değiştirilmiştir. Görüşmeleri gerçekleştiren araştırmacılar, bu tür bir çalışmayı yürütmek için gereken teknik niteliklere ek olarak, benzer deneyimleri yürütme konusunda daha önce deneyime sahipti. Ayrıca araştırmacılar, görüşülen kişilerin korunmasını ve mahremiyetini sağlayan prosedürleri uygulamak üzere kapsamlı bir eğitimden geçirilmiş ve SACD'nin Veri Toplama ve Analiz Birimi'nin politikalarına uygun olarak görüşülmeden önce katılımcılardan bilgilendirilmiş onay alınmıştır.

Örnekleme

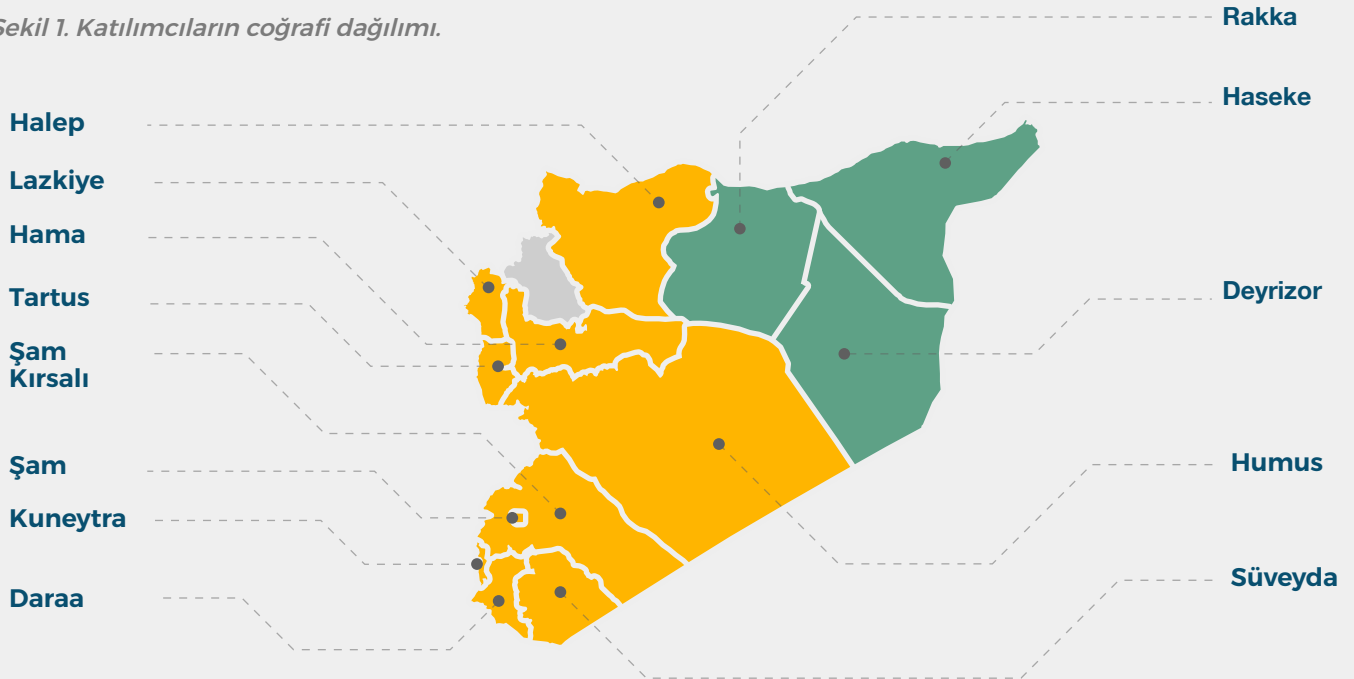
Bu çalışma için hedeflenen örneklem, önceki SACD anketlerinden önemli ölçüde daha büyüktür: We are Syria raporu (2020) 1.100 anket yanıtına dayanırken, rejim ve KDSDÖY/SDG alanlarına ilişkin bu anket 3.000'den biraz fazlasına dayanmaktadır. Çalışma, bulguların temsil kabiliyetini en üst düzeye çıkarmak amacıyla, aşağıdaki parametrelerin hakkaniyetli bir şekilde temsil edilmesini sağlamak için Suriye toplumunun farklı kesimlerinin eşit bir şekilde temsil edilmesini de sağlamaya çalışmıştır:

- Cinsiyet;
- Yaş;
- Yerinden edilme profili (hem yerinden edilenleri hem de geri dönenleri içerecek şekilde);
- Sosyo-ekonomik faaliyet ve geçmiş.

Çalışma örnekleme, rejim ve KDSDÖY/SDG bölgelerinde yaşayan yerinden edilmiş kişiler ile ülke dışında yaşayan yerinden edilmiş kişiler ya da mülteciler olarak yerinden edilme dönemlerinin ardından bu bölgelerden birine geri dönen kişileri içermektedir.

Örneklemin kapsayıcılığı, hedeflenen iki kontrol bölgesindeki tüm Suriye valiliklerinden katılımcıların dahil edilmesiyle sağlanmıştır. Rejim bölgelerinde 10 vilayette (Halep, Şam, Şam kırsalı, Dera, Hama, Humus, Lazkiye, Kuneytra, Süveyda ve Tartus); KDSDÖY/SDG bölgelerinde ise dört vilayette (Halep, Deyrizor, Haseke ve Rakka) mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşülen kişiler için demografik örneklemelerin büyüklüğü ve dağılımı belirlenirken valilik nüfuslarına ilişkin resmi istatistikler dikkate alınmıştır.

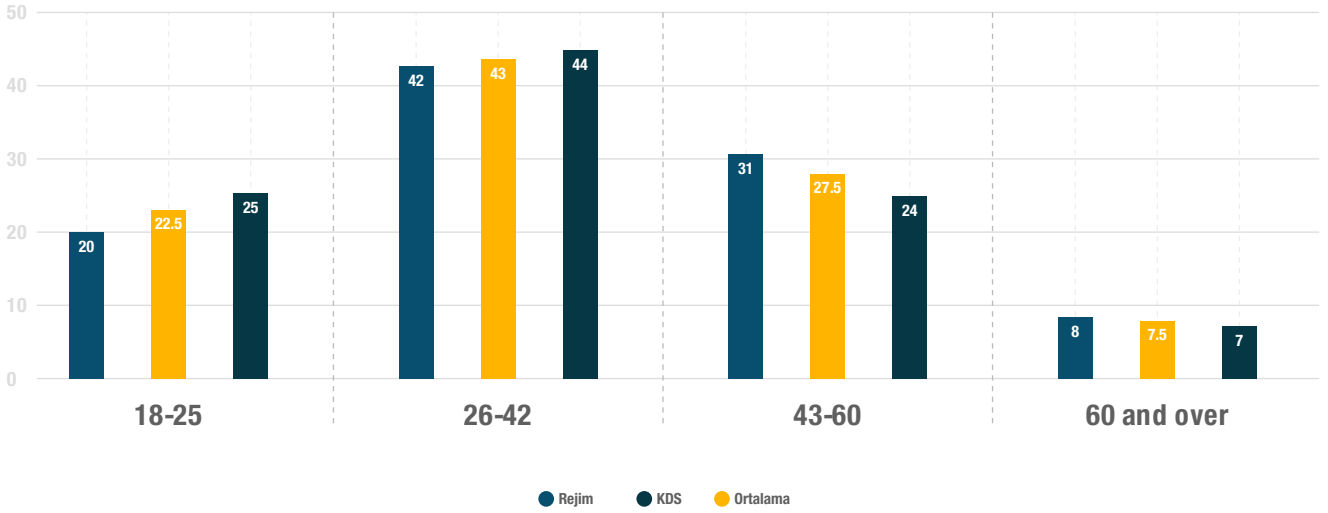
Şekil 1. Katılımcıların coğrafi dağılımı.

Örneklemin ortalama olarak yüzde 59'u erkek, yüzde 41'i kadınlardan oluşurken, rejim bölgelerinde ulaşılan kadın katılımcıların oranı biraz daha yüksek olmuştur.

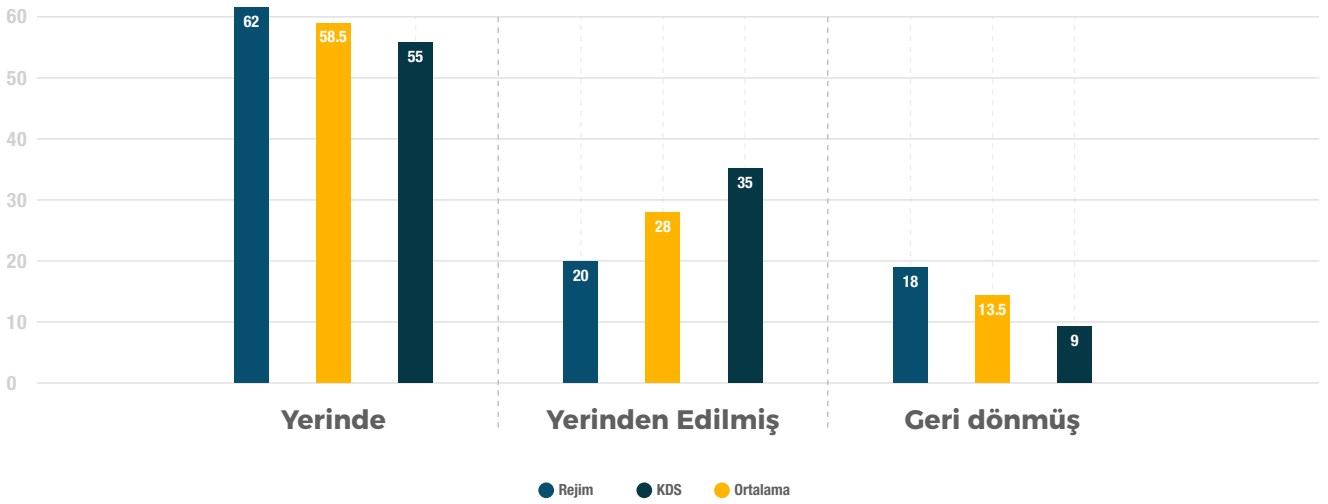
Örnekleme dört yaş kategorisine ayrılmıştır.

Şekil 2. Anket katılımcılarının yaş grupları.

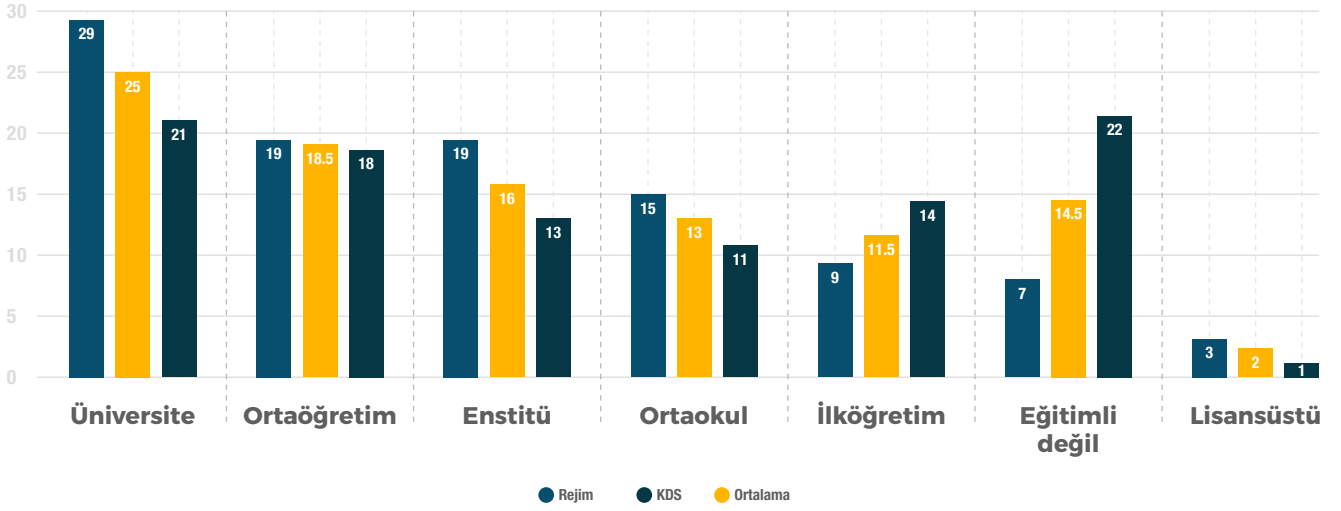
Rejim ve KDSDÖY/SDG bölgelerindeki örneklemin yarısından biraz azı yerinden edilme geçmişine sahip Suriyelilerden oluşmaktadır; yüzde 28'i hâlihazırda yerinden edilmiş (ÜİYEK'ler olarak) ve 13,5'i de 2011'den günümüze kadar yakın zamanda geldikleri bölgelere geri dönmüştür. Geri kalan ve yerinde olarak tanımlanan yüzde 58,5'lik kesim ise 2011'den bu yana hiçbir dönemde köken yerleşim yerlerinden ayrılmamış ve görüşme sırasında halen köken yerleşim yerlerinde yaşamaktadır.

Şekil 3. Görüşme sırasında katılımcıların yerinden edilme durumu.

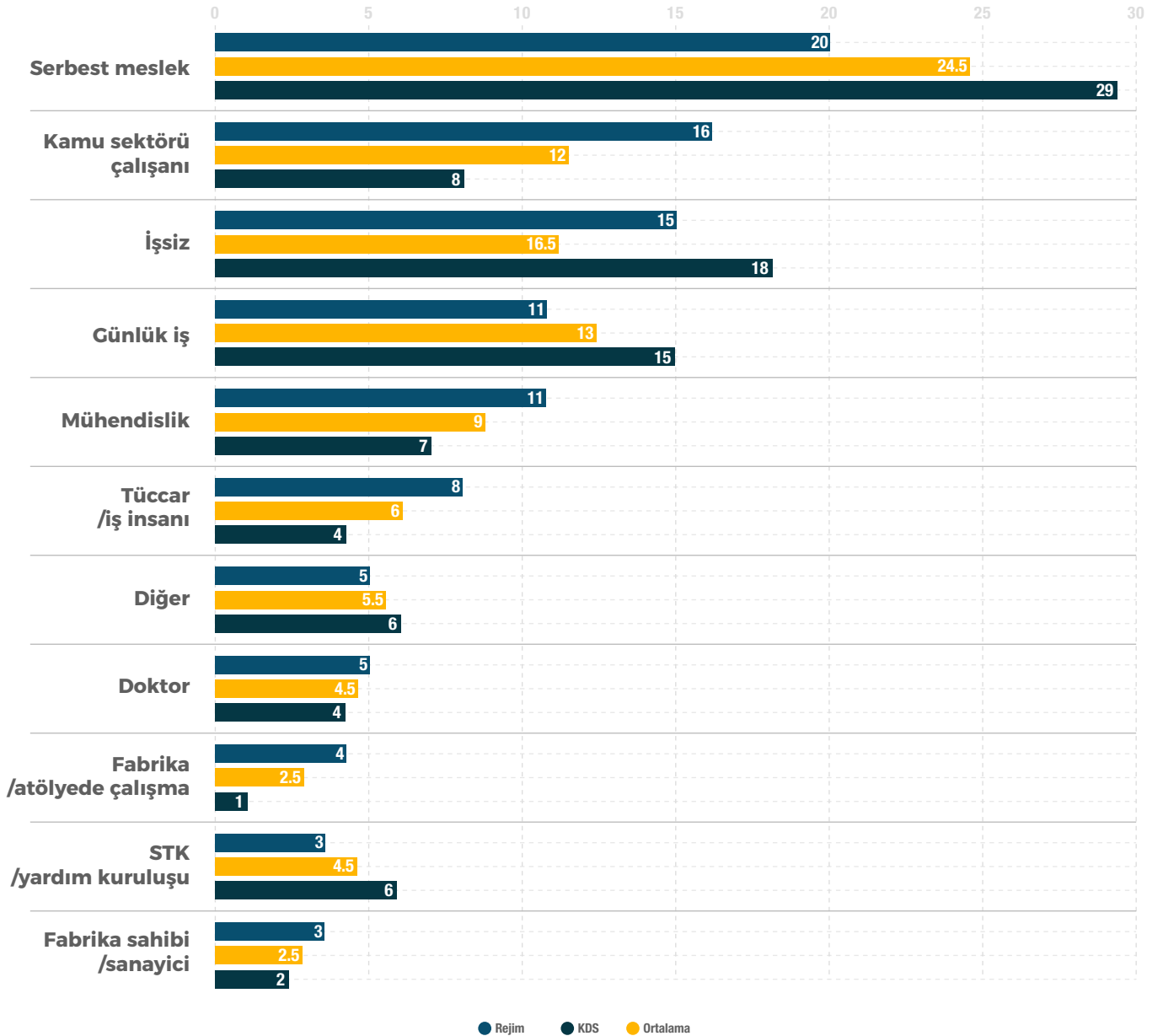

Örnekleme ayrıca Suriye toplumunun geniş bir eğitim ve sosyo-ekonomik kesitini de içermektedir.

Şekil 4. Katılımcıların eğitim durumu.

Şekil 5. Katılımcıların sosyo-ekonomik ve mesleki geçmişi.

MEVCUT KOŞULLAR

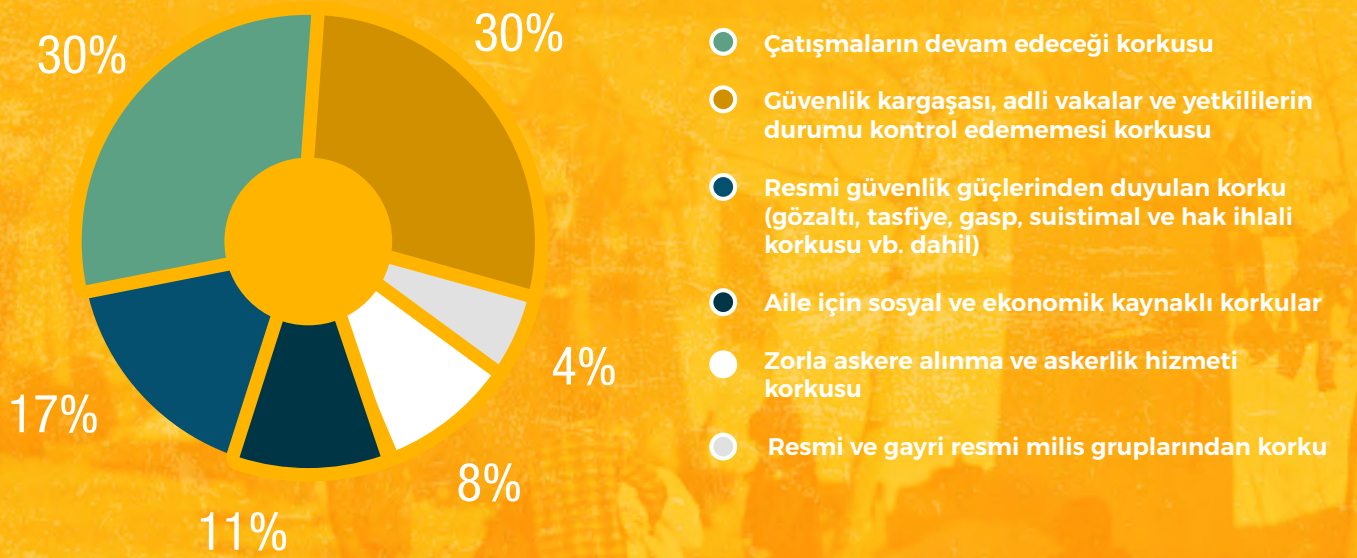
Güvenlik sorunları

Rejim bölgelerindeki Suriyelilerin büyük çoğunluğu, Suriye rejimini (ve güvenlik aygıtlarını) geri dönüşün önündeki başlıca engel olarak görmektedir. Bu nedenle, çoğu kişi rejimin güvenlik aygıtının tarihi ve süregelen aşırılıklarını dizginleyen siyasi bir çözümü desteklerken, süregelen güvenlik anlayışı, evlerine döndüklerinde tutuklanmaktan veya daha kötüsünden korkan mülteciler ve yerinden edilmiş kişiler arasında uzun süredir devam eden ve kalıcı bir geri dönüş engeli yaratmaktadır.

Bu durumda dahi, rejim ve KDS bölgelerindeki çeşitli güvenlik unsurları, Suriyelilerin ikamet ettikleri yerlerde kendilerini güvensiz hissetmelerine veya evlerine dönme konusunda endişeli olmalarına katkıda bulunmaktadır.

Rejim bölgelerindeki katılımcıların dörtte üçü ve KDS/DÖY/SDG bölgelerindeki katılımcıların yarısından biraz azı kendilerini veya ailelerini güvende hissetmediklerini belirtmiştir. KDS/DÖY/SDG bölgelerinde gösterilen nedenler arasında çatışmaların devam edeceği korkusu (yüzde 30); güvenlik kargaşası, adli vakalar ve yetkililerin durumu kontrol edememesi korkusu (yüzde 30); ve resmi güvenlik güçlerinden duyulan korku (yüzde 17) yer almaktadır.

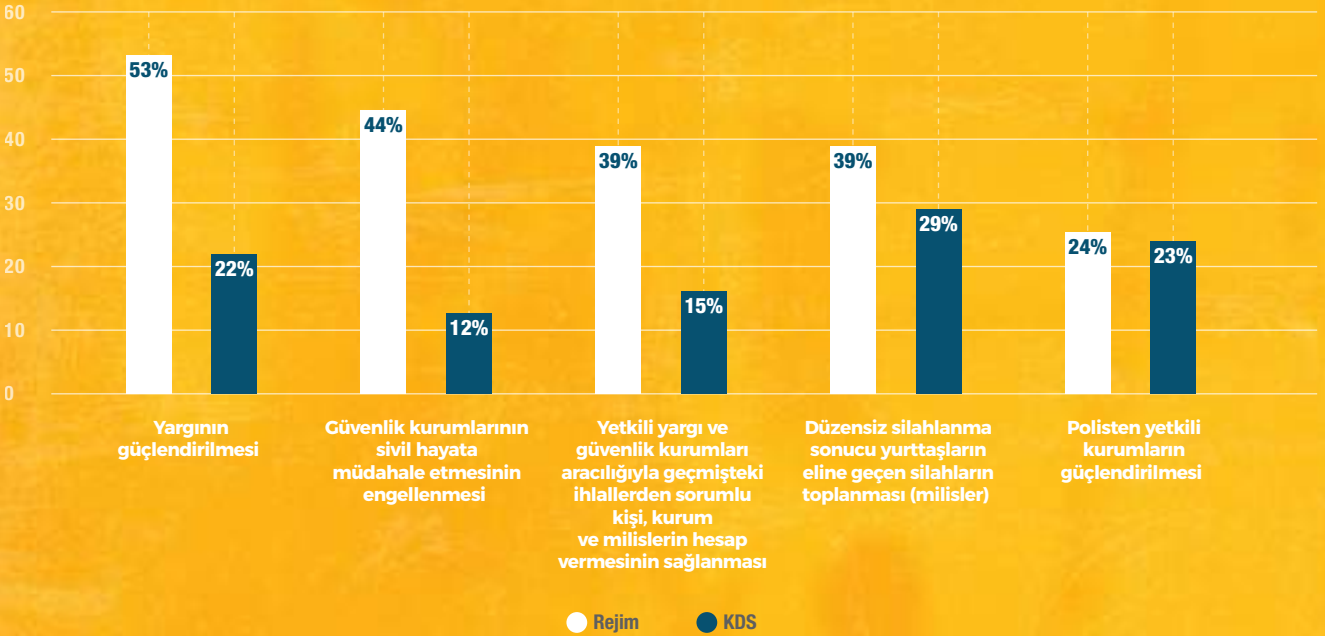
Şekil 6. kendinizi güvende hissetmemenizin ana nedeni nedir?

Yönetici makamların vatandaşların güvenlik hissini arttırmak için çalışıp çalışmadıkları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır; bu da yönetilen halklar arasında daha geniş yönetim ve meşruiyet meselelerine işaret etmektedir. KDS DÖY/SDG bölgelerinde, katılımcıların yüzde 77'si KDS DÖY ve SDG'nin vatandaşların kendilerini daha güvende ve emniyette hissetmeleri için çalıştığını düşünürken, rejim bölgelerinde katılımcıların yüzde 63'ü rejim yetkililerinin bunu yapmadığını düşünmektedir.

Bunun yerine, katılımcılardan emniyet ve güvenlik duygularını artırabilecek reformlar öngörmeleri istenmiştir.

Şekil 7. Güvenlik hissini artırmak için yaşadığınız alanlarda uygulanması gereken önlemler nelerdir?

Gözaltındaki kişiler

Suriyeli mağdur/mağdur yakınlarının tahminlerine göre, 2011 yılından bu yana 1,2 milyon kadar Suriyeli, alıkonularak veya alıkonulan yakını olarak gözaltılardan etkilenmiştir.

Kuzeydoğu Suriye'de ankete katılanların yüzde 88'i ise son yıllarda ailelerinin veya arkadaşlarının keyfi tutuklamalara maruz kalmadığını belirtmiştir. Bu durum, kuzeydoğuda yerleşik ve yerinden edilmiş nüfus arasındaki gözaltıların tarihsel niteliğine işaret ediyor olabilir. SDG ve bağlı güvenlik güçleri sivilleri keyfi olarak gözaltına alıyor ve zorla kaybediyor olsa da¹⁰ bunu rejimin güvenlik aygıtından çok daha az ölçekte yapmaktadırlar.¹¹ Kuzeydoğudaki toplulukların çoğu da 2014'ten bu yana rejim kontrolü dışında yaşamaktadır; Rakka 2014'te rejimin elinden çıkan ilk bölgedir ve kısa bir süre sonra diğer kuzeydoğu vilayetleri de onu takip etmiştir.

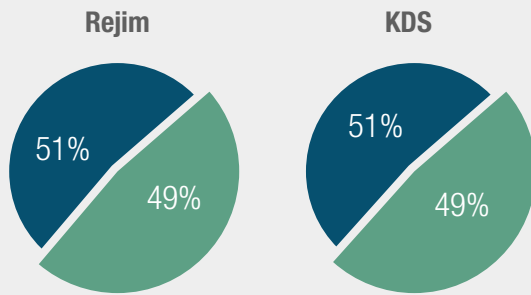
Bu süreçte rejim bölgelerinden gelen yanıtlar, rejimin muhalif olarak gördüğü kişileri gözaltına alma, cezalandırma ve çoğu durumda öldürme gibi başlıca yöntemlere başvurduğuna işaret etmektedir. Rejim bölgelerinden gelen ve akrabaları gözaltında olan tüm katılımcılar arasından, yüzde 41'i Terörle Mücadele Mahkemesi'nde (CTC), yüzde 18'i askeri mahkemelerde ve yüzde 16'sı sivil mahkemelerde yargılanmıştır.

Katılımcıların yarısından fazlasının akrabalarının olağanüstü mahkemelerde yargıldığını bildirmesi, rejimin sözde sistemi iyileştirmek için yaptığı reformlara rağmen muhalif olarak algıladığı faaliyetleri dava ettiği ve cezalandırdığı son derece güvenlikçi ve şiddet içeren yöntemlere başvurduğuna işaret etmektedir.¹² CTC ve askeri mahkemeler sistemindeki yargılamaların neredeyse tamamı adil yargılamadan yoksun ve özet kararlara (mal varlıklarına el koyma, uzun hapis cezaları ve infazlar da dahil olmak üzere) dayanmaktadır.

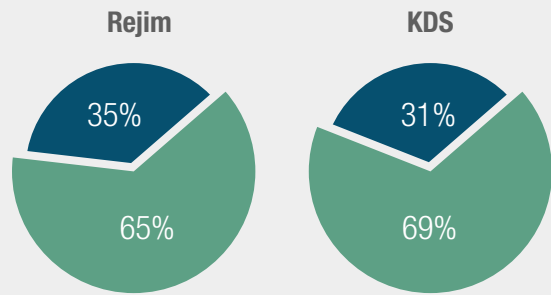
Akrabaları gözaltında olan katılımcılar arasında, aleyhlerinde bir mahkeme kararı olup olmadığı konusunda rejim ve KDSDÖY/SDG bölgelerinden gelen yanıtlar büyük ölçüde benzerdi; rejim bölgelerinde yüzde 59, KDSDÖY/SDG bölgelerinde ise yüzde 55 bir mahkeme kararı olduğunu bildirmiştir.

Bu katılımcılar ayrıca, gözaltındaki yakınlarının nerede olduğu, ziyaret hakları ve güvenlik güçleri tarafından gasp edilme deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmaları bakımından benzer gözaltı süreçleri yaşadıklarını bildirmişlerdir.

Şekil 8. Nerede olduğu biliniyor mu?

Şekil 9. Ziyaret edilebiliyor mu?

● Evet ● Hayır

10 UN Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR), 'Disappearance and detention to suppress dissent a hallmark of a decade of conflict in Syria – UN report', 1 March 2021, <<https://www.ohchr.org/en/press-releases/2021/02/disappearance-and-detention-suppress-dissent-hallmark-decade-conflict-syria>> erişim: 10 Nisan 2024.

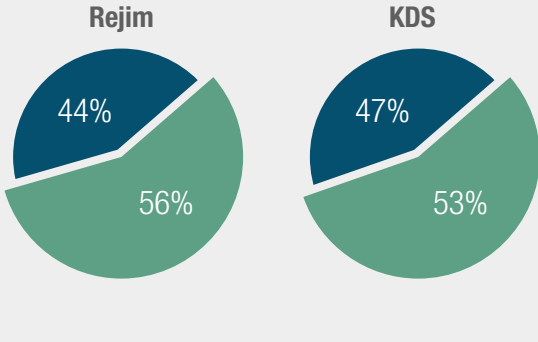
11 Suriye İnsan Hakları Ağı (SNHR) izleme grubuna göre, ayaklanmanın/çatışmanın başlangıcından bu yana belgelenen tüm keyfi tutuklamaların yüzde 86,88'inden (SDG'nin yüzde 3,22'lik oranına kıyasla) rejim güçleri sorumludur.

Daha fazla bilgi için, bkz: SNHR, 'On the 13th Anniversary of the Start of the Popular Uprising, 231,278 Syrian Civilians Have Been Documented Killed, Including 15,334 due to Torture, 156,757 Have Been Arrested and/or Forcibly Disappeared, While 14 Million Remain Forcibly Displaced', 18 March 2024, pp.10-12, <<https://snhr.org/blog/2024/03/18/on-the-13th-anniversary-of-the-start-of-the-popular-uprising-231278-syrian-civilians-have-been-documented-killed-including-15334-due-to-torture-156757-have-been-arrested-and-or-forcibly-disappeared/>> erişim: 10 Nisan 2024.

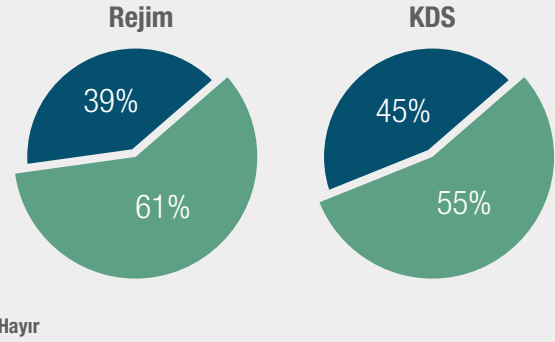
12 Beşar Esad Eylül 2023'te, 1980'lerden itibaren ve özellikle 2011'den sonra Suriye toplumunu bastırmak için rejimin kullandığı önemli bir araç olan askeri saha mahkemelerini (MCF) geçersiz kılan bir kanun hükmünde kararname (32/2023 sayılı Kararname) çıkarmıştır.

Daha fazla bilgi için, bkz: Muhammad El Fakir & Muhsen Al Mustafa, 'Military Field Court: Nullification and a No Change Approach', Omran Strategic Studies, 10 October 2023, <<https://omranstudies.org/index.php/publications/articles/military-field-court-nullification-and-a-no-change-approach-202310061150.html>> erişim: 10 Nisan 2024.

Şekil 10. Nerede olduğu hakkında bilgi edinmeniz için size şantaj yapıldı mı?

Şekil 11. Serbest bırakılma olasılığı karşılığında haraç istemi veya şantaja maruz kaldınız mı?

Her iki bölgede de ortalama olarak, katılımcılar gözaltı erişimi konusunda benzer durumlardan bahsetmiştir: Yüzde 51'i gözaltındaki yakınlarının nerede olduğunu biliyor; yüzde 67'si onları ziyaret edebiliyor; ve yüzde 42'si bir tür şantaj veya haraç istemine maruz kalmış (ya yakınlarının nerede olduğu hakkında bilgi bulmak için ya da gözaltından serbest bırakılmalarını sağlamak amacıyla).

Kuzeydoğu Suriye'de geçerli olmamakla birlikte, rejim bölgelerindeki katılımcılara af kararname ve özellikle de 36/2023 sayılı Kararname uyarınca çıkarılan 16 Kasım 2023 tarihli af hakkında çeşitli sorular sorulmuştur. Bu af, kabahatlerden suçlu bulunanlar, tedavisi mümkün olmayan hastalıkları olanlar ve 70 yaşın üzerindeki de dahil olmak üzere bazı hak sahibi hükümlülerin cezalarının kaldırılmasını öngörmüş, af kapsamına giren idam cezasına çarptırılanların ise bunun yerine ömür boyu hapis cezasına çarptırılmalarını gündeme getirmiştir.¹³ İnsan hakları grupları, söz konusu affı 2011 sonrası ayaklanma ve çatışmalar kapsamında tutuklanan veya kaybolan siyasi mahkumları kapsamadığı için eleştirmiştir.¹⁴

Bu katılımcıların sadece yüzde 17'si daha önce gözaltına alınan akrabalarının Kasım 2023 affı ile serbest bırakıldığını belirtmiştir. Gözaltındaki yakınlarının onlara göre neden serbest bırakılmadığı sorulduğunda, katılımcıların yüzde 62'si yakınlarının ilk etapta yargılanmadan gözaltına alındığını söylerken, yüzde 18'i yakınlarının af kriterlerine uyduğunu ancak yine de serbest bırakılmadığını söylemiştir.

Sonuç olarak, bu katılımcıların önemli bir çoğunluğu affın "samimiyeti" ve anlamlılığı konusunda şüphe duymaktadır. Yüzde 77'si "samimi değil" derken, yüzde 16'sı "tatmin edici ve samimi" olduğunu söylemiş, yüzde 7'si ise başka nedenler belirtmiştir.

¹³ Reuters, 'Assad issues conditional amnesty for condemned Syrians', 16 November 2023, <<https://www.reuters.com/world/middle-east/assad-issues-conditional-amnesty-condemned-syrians-2023-11-16/>> erişim: 8 Nisan 2024.

¹⁴ Syrian Network for Human Rights (SNHR), Amnesty Decree No. 36 of 2023 Excludes Political Prisoners, 21 November 2023, <<https://snhr.org/wp-content/uploads/2023/11/R231114E.pdf>> erişim: 8 Nisan 2024.

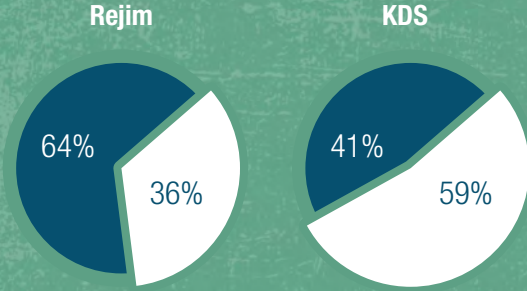
MEDENİ HAKLAR

Suriye'deki çatışma ortamı ve geri dönüş ihtimallerinin neredeyse tamamen ülke içindeki sosyo-ekonomik durumla bağlantılı olduğuna dair giderek yerleşen bir anlatı mevcut olmasına rağmen, güvenlik endişeleri halen geri dönmek isteyenlerin karar verme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu nedenle, mevcut bölge sakinlerinin ve yakın zamanda geri dönenlerin anlattığı hak ihlalleri türlerini ve bunların kişinin geri döndüğünde güvensizlik ve güvenlik eksikliği hissetmesine nasıl katkıda bulunabileceğini göz önünde bulundurmak önemlidir.

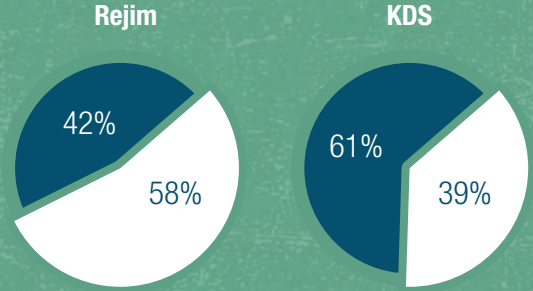
"Gözaltındakiler dosyası" haricinde, rejim bölgelerindeki Suriyelilerin çoğu temel sivil ve sosyo-ekonomik haklardan yararlanamadıklarını düşünmektedir.

Örneğin, rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 64'ü bir vatandaş olarak haklarını elde etmek için rüşvet ödemeleri veya bir aracı bulmaları gerektiğini düşündüklerini bildirerek, haklarını talep etme konusunda marjinal olarak daha yüksek yolsuzluk oranları olduğunu belirtmiştir. Kuzeydoğu Suriye'de ise yüzde 59'luk bir kesim aynı yönde görüş bildirmiştir.

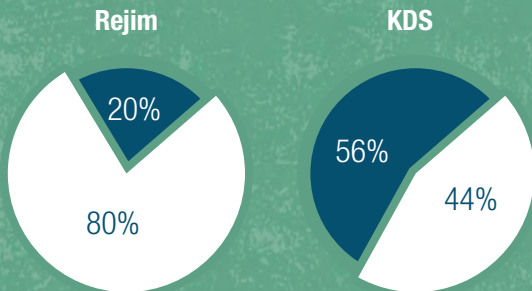
Şekil 12. Bir vatandaş olarak haklarınızı elde etmek için (kanunları çiğnemek için değil) rüşvet ödememiz veya bir aracı bulmanız gerektiğini düşünüyor musunuz?

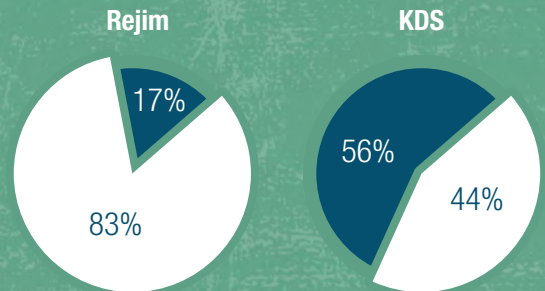
Şekil 13. (Yolsuzluk vakalarında) Adil bir sonuç elde etmek için yargıya başvurabileceğinize inanıyor musunuz?

Şekil 14. Fikrinizi özgürce ifade edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

Şekil 15. Barışçıl bir şekilde protesto edebileceğinizi düşünüyor musunuz?

● Evet ● Hayır

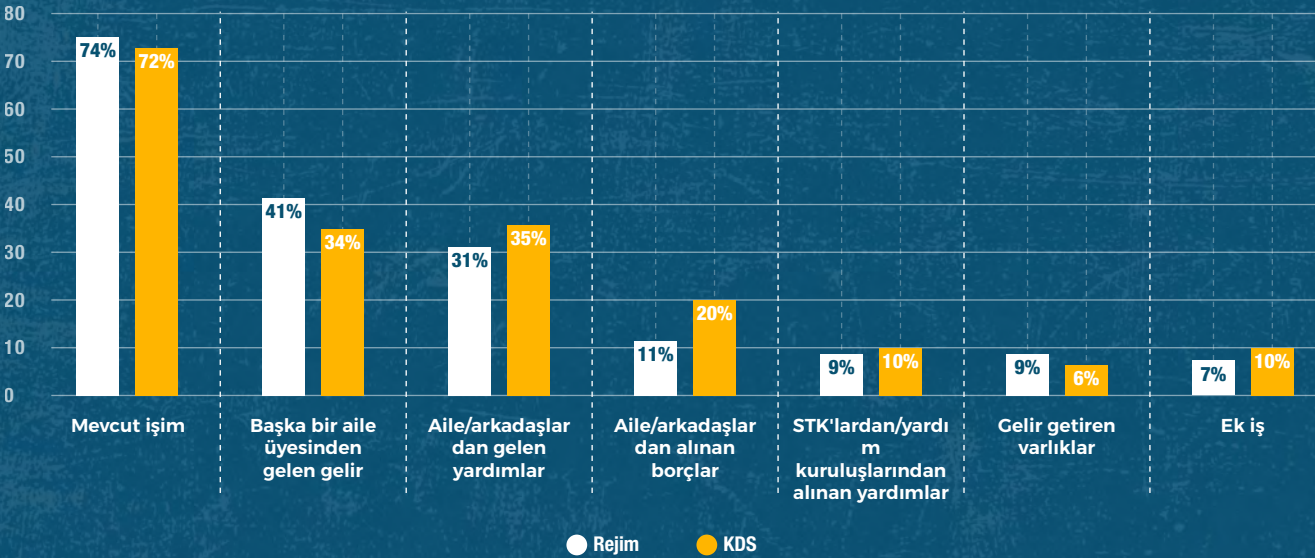
Medeni haklardan mahrumiyetin özellikle rejim bölgelerinde yaygın olduğu bildirilmiş, katılımcıların dörtte üçünden fazlası fikirlerini özgürce ifade edemediklerini veya barışçıl bir şekilde protesto edemediklerini belirtmiştir. KDS/SDG bölgelerinden gelen yanıtlar daha karmaşık olup, katılımcıların yüzde 56'sı her iki durumda da bu haklarını özgürce ve güvenli bir şekilde kullanabileceklerini düşündüklerini belirtmiştir.

SOSYO-EKONOMİK KOŞULLAR

Suriye'deki sosyo-ekonomik kriz, rejimin uzun süredir devam eden yolsuzlukları ve ekonomiyi kötü yönetmesi, Suriye lirasının çöküşü, savaşın sivil ve ekonomik altyapıya verdiği zarar ve Batı'nın rejim ve rejime bağlı kuruluşlara karşı uyguladığı geniş kapsamlı yaptırımlar gibi bir dizi faktörden kaynaklanmaktadır. Ankete katılanların yarısından fazlası Suriye'deki mevcut ekonomik durumdan memnun olmadıklarını belirtmiştir; ancak bu durum, ülkede yaşanan ve her açıdan vahim olan ayrıntılı sosyo-ekonomik göstergelerden ziyade, on yıllık savaşın ardından Suriyelilerin acı çekmeye ne kadar alışkın olduklarıyla ilgili görünmektedir.

Anket katılımcılarının neredeyse dörtte üçü (rejim ve KDSDÖY/SDG bölgeleri genelinde yüzde 73) mevcut işlerinden gelir elde ettiklerini belirtirken, bu gelirlerin yetersiz olduğu açıkça görülmektedir. Birçoğu, ülke dışındaki sosyal ağlardan gelen yardımlar ve krediler ile ülke içinde veya dışında bir kişinin ailesi içinde paylaşılan gelirler gibi çeşitli mücadele stratejileri kullandıklarını belirtmiştir.

Şekil 16. Gelir kaynaklarınız nelerdir?

Ankete katılan hem bireylerin hem de ailelerin ortalama aylık geliri ulusal ortalamaların oldukça altındadır. Rejim bölgelerindeki katılımcıların yalnızca yüzde 11'i ve Suriye'nin kuzeydoğusundaki katılımcıların yüzde 22'si bireysel olarak ayda 1,5 milyon Suriye lirasından (SYP), yani yaklaşık 115 ABD dolarından fazla kazandıklarını belirtmiştir. Buna karşılık, rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 68'i ailelerinin toplam gelirinin 1,5 milyon Suriye lirasının altında olduğunu söylerken, katılımcıların yüzde 57'sinin bir aylık toplam aile gelirlerinin 1,5 milyon Suriye lirasının altında olduğunu belirttiği KDSDÖY/SDG bölgelerinde durum nispeten daha iyidir.

Suriye genelinde ortalama gelir ve yoksulluk oranlarına ilişkin yapılan son değerlendirmeler, bu verilerin ne denli kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Ağustos 2023'te, ülke genelinde aileler için yoksulluk sınırı aylık 1,97 milyon Suriye Lirası (151,50 ABD Doları) olup, yüksek düzeyde yoksulluk oranları özellikle Şam ve Şam kırsalı, Dera ve Rakka'da kaydedilmiştir.¹⁵ Enflasyon artarken ve para birimi yavaş yavaş çökerken, rejim bölgeleri de satın alma gücü ve reel ücretlerin değerinde bir krize tanıklık etmektedir. Katılımcıların

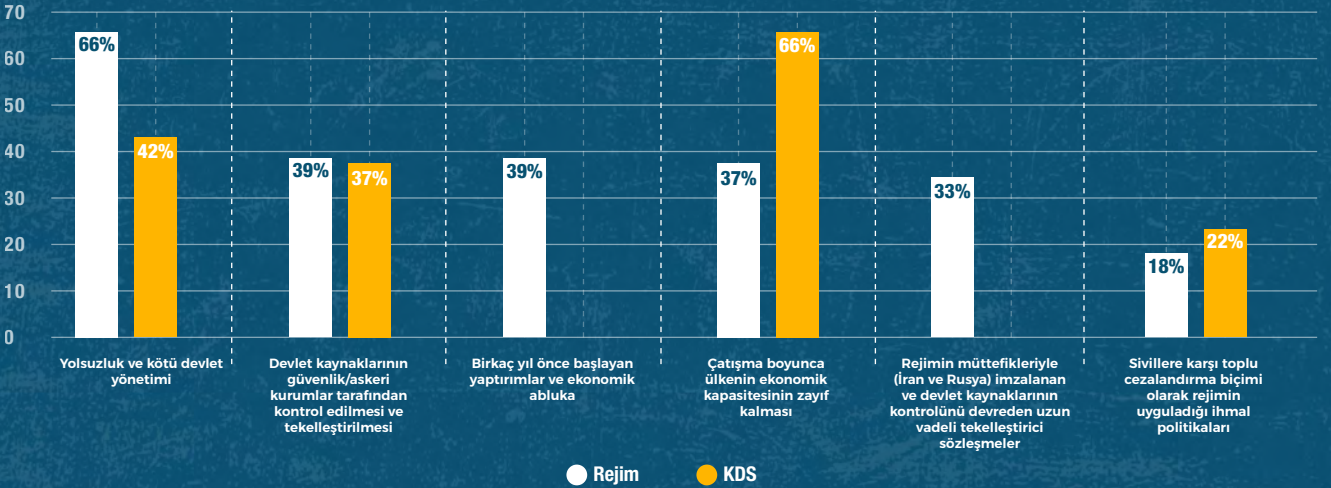
yüzde 68'i aile başına 1,5 milyon SYP'den daha az kazanmasına rağmen, rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 89'u bir ailenin aylık ortalama temel masraflarının 1,5 milyon SYP'den fazla olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların sadece yüzde beşi, aileleri için aylık ortalama temel masrafların 1,5 milyon SYP'ye eşit veya altında olduğunu bildirmiştir. Bunu bir bağlama oturtacak olursak, yakın zamanda yapılan bir değerlendirme, 2024 yılının ilk çeyreğinde beş kişilik bir ailenin ortalama yaşam maliyetinin 12,5 milyon SYP (yaklaşık \$961) civarında olduğunu göstermiştir.¹⁶

Ülkenin anket yapılan iki bölgesindeki çatışma dönemi deneyimlerinin çok farklı olmasına karşın, her iki bölgedeki katılımcılar, ekonomik gerçekliğin genel ve tüm ekonomik gruplar tarafından mı yaşandığı yoksa toplumun belirli kesimlerini orantısız bir şekilde mi etkilediği konusunda yaklaşık yarı yarıya bir bölünme deneyimlemiştir.

Bununla birlikte, rejim bölgelerindeki katılımcıların rejimi sorumlu aktör olarak görme olasılığı çok daha yüksektir. Bu, rejim bölgelerinde yaşayanların doğrudan rejim yetkililerinin yönetimi altında yaşaması bakımından mantıklıdır (her ne kadar kuzeydoğu Suriye on yıllar boyunca petrol ve gaz gibi doğal kaynaklara ilişkin çıkarıcı ve bazen ayrımcı politikalarla yaşamış olsa da) ve Suriyelilerin mevcut sosyo-ekonomik gerçekliklerini nasıl apolitik bir olgu olarak görmediklerini de ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra, sosyo-ekonomik koşullar siyasidir ve güvenlik, yönetim ve siyasi reformla ilgili daha geniş kapsamlı sorularla bağlantılıdır.

Dolayısıyla, katılımcıların azınlığı mevcut sosyo-ekonomik gerçekliği ülke dışından uygulanan yaptırımlar veya çatışma boyunca ülkenin ekonomik kapasitesinin zayıflığı gibi pasif ekonomik bozulmanın bir sonucu olarak tanımlayan ifadelerle katılırken, çok daha fazlası sorumluluğu yetkililerin kendisine yüklemiştir; Yolsuzluk ve devletin kötü yönetimi (rejim bölgelerinde yüzde 66, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 42), iktidar yetkilileri ve güvenlik kurumlarının tekelleşmesi (rejim bölgelerinde yüzde 39, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 37) veya sivillere karşı toplu cezalandırma biçimi olarak kasıtlı ihmal politikaları (rejim bölgelerinde yüzde 18, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 22).

Şekil 17. Sizce ülkenin içinde bulunduğu ekonomik koşulların nedeni nedir?

Bu nedenle, katılımcıların öngördüğü çözümler bariz bir şekilde siyasidir. Ancak katılımcıların kısmi reformlardan ziyade sistemik bir değişim çağrısında bulunma olasılığı rejim kontrolü altında olan bölgelerde daha yüksektir. Örneğin rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 59'u mevcut rejimin değişmesinin vatandaşların sosyo-ekonomik koşullarını iyileştireceğine inanırken, bu oran KDSDÖY/SDG bölgelerinde sadece yüzde 21'dir.

Katılımcıların daha az abartılı önerileri arasında devlet kaynaklarının doğru kullanımı (rejim bölgelerinde yüzde 40, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 68), yolsuzluk ve "gücü elinde bulunduranların tiranlığı" ile mücadele (rejim bölgelerinde yüzde 46, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 56) ve yabancı yatırımların teşvik edilmesi (rejim bölgelerinde yüzde 38, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 48) yer almaktadır.

16 From Qassioun Cost of Living Index, Q1 2024.

KAMU HİZMETİ REFORMU

Ankete katılan Suriyelilerin çoğu, yerel toplumlarındaki temel hizmet kalitesi ve yönetim düzeyinden son derece memnuniyetsizdir. Bunun en önemli nedeni, anket yapılan her iki bölgede de hizmet sağlama düzeyi, toplum gereksinimlerinin ve bireyler ile ailelerin makul bir şekilde ödeyebilecekleri miktarların altında olmasıdır. Bu hizmetler arasında elektrik, su, gaz, ekmek, sağlık hizmetleri ve çöp toplama ve sokak temizliği gibi belediye hizmetleri sayılabilir.

KDSDÖY/SDG bölgelerindeki katılımcıların yaklaşık dörtte üçü, Kuzeydoğu Suriye'de temel hizmet kalitesine yönelik bürokratik ve yasal altyapının aslında vatandaşların ihtiyaçlarını karşılamayı amaçladığını düşünürken, rejim bölgelerindeki katılımcıların neredeyse yarısı bu görüşe katılmamıştır. Bu da rejimin kontrolü altındaki topluluklarla yaptığı "sosyal sözleşmenin" zayıf olduğunun ve rejimin kendilerine yeterli hizmet sağlayamadığını giderek daha fazla hissettiklerinin bir göstergesidir.

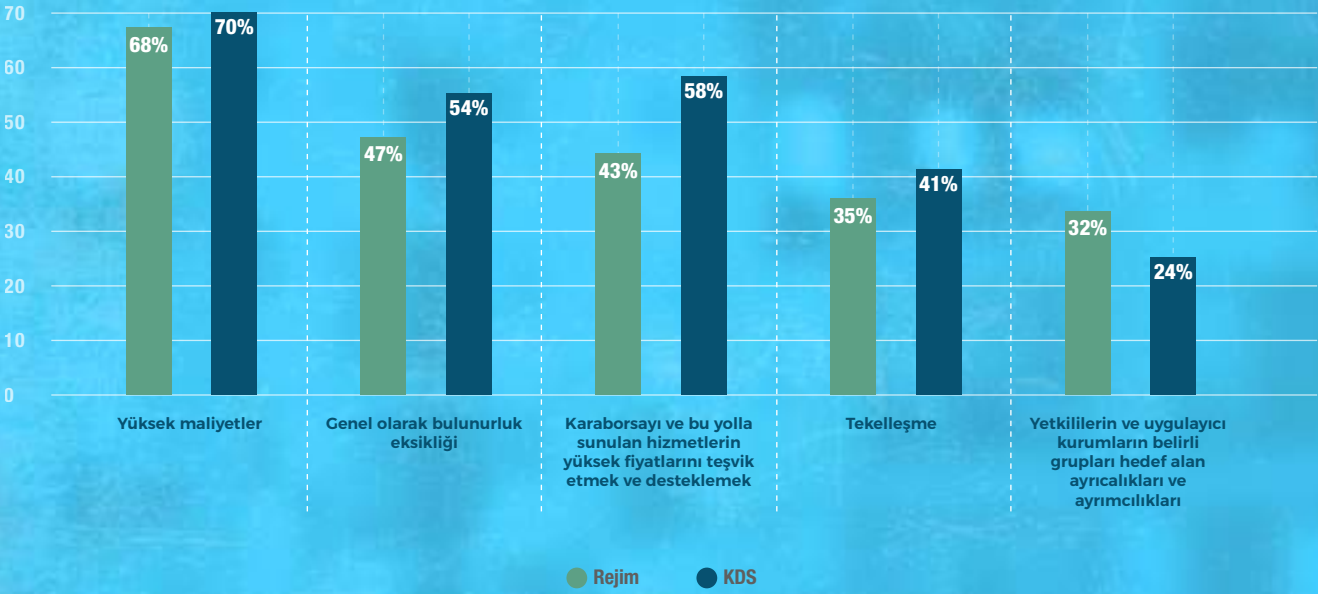
Rejim bölgelerindeki bir azınlık, makul bir şekilde "yeterli" olarak tanımlanabilecek (yüzde 50'nin üzerinde) bir hizmet erişilebilirliği düzeyi tanımlamıştır. Sadece yüzde 10'luk bir kesim yerel toplumlarındaki temel hizmetlerin tamamen erişilebilir olduğunu söylerken, yüzde 7'lik bir kesim de yüzde 51 ila 75 arasında erişilebilirlik olduğunu ifade etmiştir. Bunun aksine, katılımcıların çoğu temel hizmetlerin yetersiz ve son derece yetersiz seviyelerde sağlandığını belirtmiş. Yüzde 45'i %11-50 oranında erişilebilirlik olduğunu ifade ederken, üçte birinden fazlasını oluşturan yüzde 39'luk bir kesim ise %0-10 erişilebilirlik olduğunu bildirmiştir.

Rejim bölgelerinden gelen yanıtlar kadar aşırı olmasa da, Suriye'nin kuzeydoğusundaki katılımcıların çoğunluğu (yüzde 59) hala yaşadıkları yerde temel hizmetlerin yeterince mevcut olmadığını belirtmiştir. Bu sayının yüzde 18'i %0-10 erişilebilirlik, yüzde 52'si %11-50 erişilebilirlik ve yüzde 30'u %50 veya üzeri erişilebilirlik olduğunu düşünmektedir. Kuzeydoğudaki hiçbir katılımcı yerel bölgelerinde hizmetlerin yüzde 100 erişilebilir olduğunu ifade etmemiştir.

Katılımcılar statükoyu ekonomik zorluklara (yüksek maliyetler, genel olarak bulunurluk eksikliği ve yetkililerin karaborsaya bel bağlaması) bağlama eğiliminde olmakla birlikte, birçoğu daha kötü siyasi nedenlere de işaret etmiştir.

Ankete katılan her iki bölgedeki Suriyeliler de, hizmetlerin yandaş toplulukları kayırmak ve savaş zamanı muhalifleri ya da muhalif olarak algılananları cezalandırmak amacıyla siyasetleştirilmesi gibi endişe verici bir eğilime dikkat çekmiştir.

Şekil 18. Temel hizmetlerin yeterli düzeyde sağlanamamasının en önemli nedenleri nelerdir?

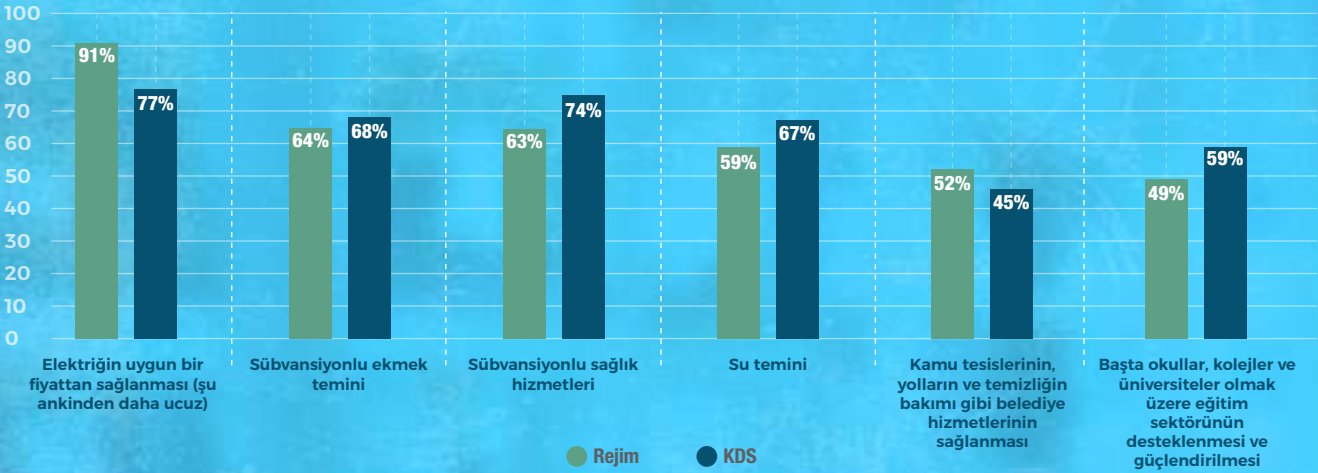
Vahim sosyo-ekonomik koşullarla (yukarıda belgelenen) birleştiğinde, bu yetersiz hizmet seviyeleri bile hem rejim hem de KDS/SDG bölgelerindeki nakit sıkıntısı çeken Suriyelilere maliyeti ile orantısız kalmaktadır. Örneğin rejim bölgelerinde, katılımcıların yüzde 92'si temel hizmetlerin mevcut maliyetinin vatandaşların mevcut geliriyle orantılı olmadığını belirtmiştir. Öte yandan, KDS/SDG bölgelerinde vatandaşlar bu bağlamda daha memnun olup, yüzde 56'sı hizmetlerin maliyetini orantılı olarak nitelendirmiştir.

Bu da meşruiyet ve hesap verebilirlikle ilgili başka soruları gündeme getirmektedir. Rejim bölgelerindeki katılımcıların neredeyse tamamı (yüzde 95) ve KDS/SDG bölgelerindeki katılımcıların yüzde 80'i vergilerin yerel topluluklarındaki yetkililer tarafından sağlanan hizmetler ve bakım düzeyi ile orantılı olmadığını belirtmiştir.

Buna ek olarak, katılımcıların çok azı son dönemdeki politikalar konusunda olumlu düşünmektedir. Rejim bölgelerinde yüzde 83'lük bir kesim temel hizmet kalitesi başlığında olumlu bir değişiklik görmediklerini söylerken (rejimin son aylarda akaryakıt ve ekmekte ciddi sübvansiyon kesintilerini içeren kemer sıkma politikaları göz önünde bulundurulduğunda bu şaşırtıcı değildir), Suriye'nin kuzeydoğusunda yüzde 44'lük bir kesim olumlu değişiklikler gözlemlediklerini ifade etmiştir.

Anket yapılan iki bölgedeki farklı deneyimlere rağmen, her iki bölgedeki katılımcılar da kendi toplumlarındaki hizmet ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi için nelerin değişmesi gerektiği konusunda genel olarak hemfikirdir. Her iki bölgede de elektriğin uygun fiyattan (yani şu ankinden daha ucuz) sağlanması en büyük önceliktir (rejim bölgelerinde %91, KDS/SDG bölgelerinde %77). Bunu sübvansiyonlu ekmek temini (rejim bölgelerinde %64, KDS/SDG bölgelerinde %68) ve sübvansiyonlu sağlık hizmetleri (rejim bölgelerinde %63, KDS/SDG bölgelerinde %74) takip etmektedir.

Şekil 19. Yaşam ve hizmet durumunu iyileştirebilecek ve artırmayı ve geliştirmeyi umduğunuz en belirgin kamu hizmetleri nelerdir?

Bununla birlikte, hiçbir hizmet kategorisi katılımcıların yanıtlarında yüzde 45'in altında yer almamıştır; bu da tüm hizmetlerin belli bir düzeyde yetersiz ve önemli olduğunu ortaya koymaktadır.

GERİ DÖNÜŞE İLİŞKİN PERSPEKTİFLER

Geri dönüş için gerekli temel koşullar

Geçmişte yapılan anketler geri dönüşe en çok ÜİYEK'lerin istekli olduğunu ortaya koymuştur. SACD'nin 2021'de geri dönme niyetleri üzerine yaptığı son çalışma, ÜİYEK'lerin yüzde 92'sinin doğru koşulların sağlanması halinde evlerine dönmek istediklerini ortaya koyarken, mültecilerin ise yüzde 62'si aynı şekilde düşünmektedir.¹⁷ Yerinden edilmiş Suriyeliler, güvenlik tehditlerini ve Suriye rejimi ile rejimin güvenlik aygıtının varlığını, geri dönüşün önündeki en büyük engel olarak dile getirmiştir.

Ancak bu araştırmada, hâlihazırda rejimin kontrolündeki bölgelerde yaşayanların geri dönüşe ilişkin bakış açıları doğal olarak daha politiktir. Mevcut çalışma için ankete katılanların çoğunluğu (her iki bölgede de) geri dönüşü Suriye'nin toparlanması için bir ön koşul olarak görmemektedir. Rejim kontrolü altındaki bölgelerde yüzde 53'lük bir kesim buna hayır derken, KDS'de yüzde 80 gibi şaşırtıcı bir oran hayır demiştir. Rejim bölgelerinde, katılımcıların yüzde 52'si mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin geri dönmesi için en önemli koşulun "mevcut hükümet sisteminin değişmesi" olduğunu belirtmiştir. Bu da rejim bölgelerinde rejim değişikliğinin geri dönüş için açık ara en sık belirtilen koşul olduğu anlamına gelmektedir; katılımcılar, bu hususu temel hizmet ve yaşam koşulları, güvenlik ortamı veya güvenlik konusundaki tutumlara ilişkin sorunlara kıyasla iki kat daha fazla dile getirmiştir.

Öte yandan, KDSDÖY/SDG bölgelerinde bu çok daha az öncelikli bir meseledir; sadece yüzde 13'lük bir kesim geri dönüşler için hükümetin değişmesinin birincil koşul olduğunu ifade etmiştir. Bunun yerine, katılımcılar temel hizmet kalitesi ve yaşam koşullarında iyileştirmelerin (yüzde 32), geri dönenlerin güvenliğini ve saygınlığını garanti altına alan bir güvenlik ortamının tesis edilmesinin (yüzde 32) ve yönetici makamların güvenlik alanındaki tutumlarında değişiklik yapılmasının (yüzde 15) daha önemli olduğunu düşünmektedir.

Adalet ve hesap verebilirlikle ilgili endişeler üzerinde çok az durulmuştur (rejim bölgelerinde yüzde 6, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 8); bu da bu bölgelerdeki Suriyelilerin önemli, kapsamlı siyasi değişiklikleri ve mevcut pratik yaşamlarındaki iyileştirmeleri daha öncelikli olarak gördüklerini ortaya koymaktadır.

Göç ve yerinden edilme

Suriye'de 2011 yılında başlayan ayaklanmanın ilk aylarından ve bunu takip eden çatışmalardan bu yana Suriye, tarihi bir yerinden edilme krizi olarak kabul edilmektedir. Ülkenin savaş öncesi nüfusunun yaklaşık yarısı yerinden edilmiştir, ancak devam eden çatışma koşulları ve koruma sorunları ile birlikte sosyo-ekonomik krizin, özellikle rejim bölgelerinden olmak üzere yerinden edilmelerin devam etmesini teşvik ettiğine dair göstergeler mevcuttur.

Rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 60'ından biraz azı, KDSDÖY/SDG bölgelerindeki katılımcıların sadece yüzde 39'u ile karşılaştırıldığında, fırsatları olsa bölgeden ayrılmayı düşündüklerini belirtmiştir.

Her iki grupta da sosyo-ekonomik faktörler en sık belirtilen nedenler olmuştur: Rejim bölgelerinde yüzde 75 ve KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 74 ekonomiyi öne sürerken, rejim bölgelerinde yüzde 44 ve KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 57 yaşam koşullarını gerekece göstermiştir.

Yukarıdaki bulgular, Suriye'nin şu anda, çatışma sırasında yerinden edilmemiş ancak ülkenin ekonomik çöküşü nedeniyle Suriye dışında bir yaşam düşünmeye zorlanan rejim bölgelerindeki nüfus arasında artan göç ve yer değiştirme niyetleri olduğunu göstermektedir. Bu bir çelişki değildir: 2011'den sonra yerinden edilenlerin ve geri dönenlerin bireysel veya topluluk düzeyinde zulümden, savaş zamanı şiddetinden ve yıkımdan kaçmış olma ihtimali daha yüksektir. Rejim bölgelerinde yaşayan ve hiç yerinden edilmemiş olan nüfus, çatışmalardan aranmadan, gözaltına alınmadan veya öldürülmeden kurtulmayı başarmış olabilir, ancak bugünkü durum göç için yeni bir zemin yaratmıştır.

Çatışmanın erken dönemlerinden devam eden eğilimlere göre Suriye'den ayrılmak isteyen katılımcıların çoğunluğu (yüzde 61) Avrupa'ya ulaşmayı hedeflediklerini belirtirken yüzde 15'i ise Türkiye'yi, yüzde 10'u ise Mısır'ı tercih etmiştir.

Geri dönüş niyetleri ve deneyimleri

SACD'nin anket örnekleminin ortalama yüzde 13,5'i geri dönenlerden oluşmaktadır: yani Mart 2011'den sonra bir noktada yerinden edilmiş (mülteci ya da yerinden edilmiş kişi olarak) ancak daha sonra geri dönmüş kişilerdir. Rejim bölgelerindeki asıl yerleşim yerlerine geri dönenlerin çoğu Lübnan'dan gelmiştir.

Bu son araştırmanın toplam örnekleminde geri dönenlerin yüzde 13,5'lik kesiminden rejim veya KDSDÖY/SDG bölgelerine geri dönenlerin yüzde 86'sı geri dönmeye karar verdiklerinde kendilerini orada bekleyen gerçekliğin mevcut durumla ilgili algılarıyla örtüştüğünü düşünmektedir. Bu da ya gayriresmi kanalların geri dönenler için yeterli olduğu ya da geri dönenlerin ev sahibi topluluklardaki teşvik edici faktörlerin (sosyo-ekonomik yoksunluk, entegrasyon sorunları, güvenlik endişeleri ya da doğrudan zorlama/zorunlu geri dönüşler gibi) bir sonucu olarak ve/veya dönüş yaptıkları topluluklarda kendilerini bekleyen koşullara ilişkin olarak oldukça düşük beklentilerle Suriye'ye geri döndükleri anlamına gelmektedir.

Anket, geri dönenlerin, öngörülebilir gelecekte başkalarının kendilerine katılmasını tavsiye etmeyecek olsalar bile, en azından bireysel düzeyde, geri dönme konusunda nispeten bilinçli bireysel kararlar verebildiklerini düşündüklerini ortaya koymuştur. Gerçekten de geri dönenlerin büyük çoğunluğu başkalarının da geri dönmelerini tavsiye etmeyeceklerini belirtmiştir; ankette rejim bölgelerinde yaşayanların yüzde 85'i, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yaşayanların ise yüzde 91'i bu yönde görüş bildirmiştir.

Bunun nedeni, geri dönen katılımcıların neredeyse tamamının geri dönme kararlarının bireysel koşullara dayandığını belirtmesi olabilir. Yüzde 61'den biraz fazlası kişisel nedenler öne sürerken, yüzde 31'i ekonomik nedenler, yüzde 29'u sosyal nedenler ve yüzde 22'si de yerinden edildikleri yerel topluma entegre olamama gibi nedenler öne sürmüştür.

SIYASİ VE ANAYASAL REFORM

Suriye'nin farklı yönetim organları ve/veya silahlı gruplar (rejim, KDSDÖY/SDG, HTŞ veya Türkiye destekli gruplar) tarafından yönetilen en az dört ana bölgeye bölünmüş olduğu düşünüldüğünde, Suriyelilerin gelecekteki Suriye ve bu geleceğin neye benzeyeceği konusunda da fikir ayrılıkları yaşaması pek şaşırtıcı değildir.

Örneğin, rejim ve KDSDÖY/SDG bölgelerinde bulunan küçük bir çoğunluk mevcut statükonun gelecekte Suriye'nin ayrı etki alanlarına bölünmesine yol açacağına inandığını ifade etmiştir (rejim bölgelerinde %55, KDSDÖY/SDG bölgelerinde %50).

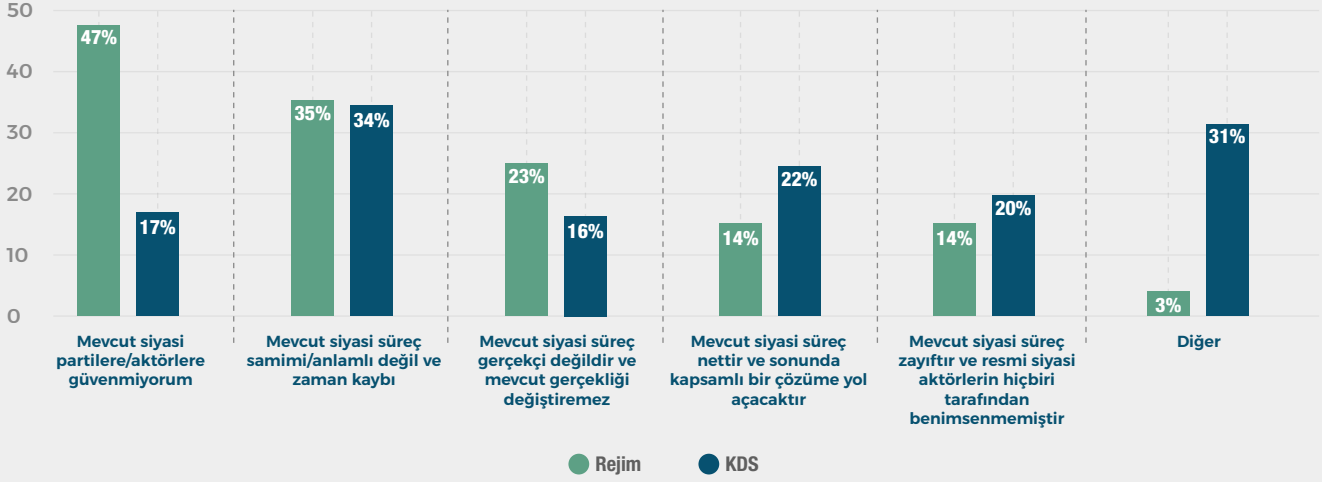
Ancak çoğu kişi için bu, çatışma için arzu edilen bir çözümden ziyade sahadaki mevcut gerçeklerin bir yansımasıdır: KDSDÖY/SDG bölgelerindeki yüzde 47'lik oranla karşılaştırdığında, rejim bölgelerindeki sadece yüzde 17'lik bir kesim “gelecekteki bir çözüm olarak... buna ikna olduğunu” belirtmiştir. Kuzeydoğu Suriye'deki katılımcıların neredeyse yarısının bunu bir çözüm olarak görmesi, anket sonuçlarından tam olarak anlaşılmasa da önemli bir husustur. Kuzeydoğunun farklı etnik/mezhepsel demografik yapısına (Halep, Haseke ve Rakka vilayetlerinde önemli bir Kürt azınlık bulunmaktadır) değinilebilir veya yerel toplulukların, Suriye'nin tamamında rejim kontrolü yerine ülkenin bir kısmında KDSDÖY kontrolünü tercih ettikleri düşünülebilir.

Ankete katılan her iki bölgedeki Suriyeliler arasında daha popüler olan çözüm, ülkenin “istikrarlı bir barışa kavuşması ve yeniden inşaya başlaması” için rejim değişikliğidir: Rejim bölgelerindeki katılımcıların yüzde 57'si ve KDSDÖY/SDG bölgelerindeki katılımcıların yüzde 55'i rejimin değişmesinin ve savaş ihlallerinin faillerinden hesap sorulmasının Suriye için olumlu bir adım olacağını belirtmiştir.

Bununla birlikte, katılımcıların öngördüğü diğer çözümler arasında hesap sorma ve yolsuzluğa bulaşmış liderleri hangi tarafta olduklarına bakılmaksızın tasfiye etme (rejim bölgelerinde yüzde 55, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 44) veya hoşgörü, uzlaşma ve mevcut statükonun devamı politikaları (rejim bölgelerinde yüzde 17, KDSDÖY/SDG bölgelerinde yüzde 14) yer almaktadır.

Peki Suriyeliler bu amaçlarını nasıl güvence altına alabilir? Rejimin geciktirme taktikleri ve Rusya'nın Astana süreci aracılığıyla paralel siyasi süreçler yaratma girişimlerinin bir sonucu olarak, birçok Suriyeli BM öncülüğündeki siyasi sürece mevcut haliyle güven duymamaktadır; ancak Suriye'nin kuzeydoğusundaki katılımcılar, rejim bölgelerindekilere kıyasla sürece iki kat daha olumlu bakmaktadır. Kuzeydoğu Suriye'deki katılımcıların neredeyse dörtte biri mevcut siyasi sürecin “net olduğunu ve eninde sonunda kapsamlı bir çözüme yol açacağını” söylerken, bu oran rejim bölgelerinde sadece yüzde 14'tür.

Şekil 20. Mevcut siyasi gidişatın samimi olduğunu ve çatışmanın sona erdirilmesine ve Suriye meselesine bir çözüm bulunmasına katkıda bulunacağını düşünüyor musunuz?

Çatışmaların donduğu ve siyasi sürecin hala belirsiz olduğu bir ortamda pek çok Suriyeli ülkenin geleceği konusunda iyimser olmakta zorlanmaktadır.

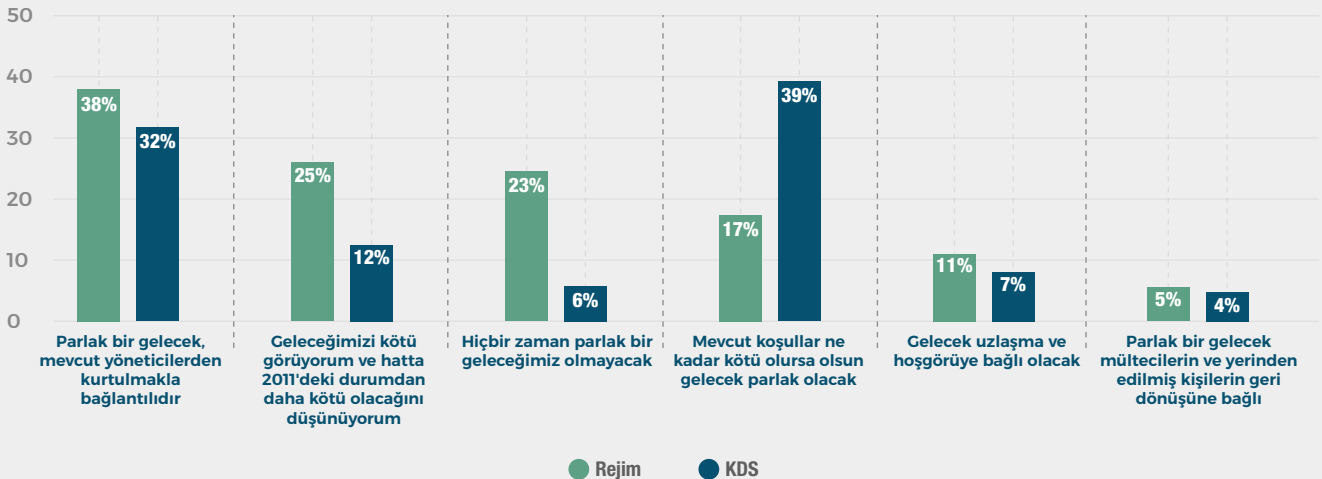
Bir kez daha, rejim bölgelerindeki katılımcıların en büyük kısmı ülke için daha iyi ve parlak bir geleceğin statükoda yapılacak sistemik değişikliklere, yani rejim değişikliğine bağlı olduğunu belirtmiş ve yüzde 38'i "[Suriye için] parlak bir gelecek, mevcut yöneticilerden kurtulmakla bağlantılıdır" ifadesine katılmıştır.

Kuzeydoğu'da çok daha küçük bir oran olan yüzde 32 de aynı görüşü paylaşmaktadır.

Ancak belki de en endişe verici olanı, katılımcıların önemli bir kısmının olumsuz yanıt vermesidir. Katılımcıların beşte biri Suriye'nin geleceğinin "2011'deki durumdan daha kötü olacağını" belirtirken, yüzde 14,5'i "hiçbir zaman parlak bir geleceğimiz olmayacak" inancını dile getirmiştir.

Anket genelindeki diğer olumsuz göstergeleri yansıtacak şekilde, kötümserliğin en yüksek olduğu alan rejim kontrolü altındaki alanlar olmuştur. Buna karşılık, KDSDÖY/SDG bölgelerindeki katılımcıların en büyük kısmı (yüzde 39) "mevcut koşullar ne kadar kötü olursa olsun" Suriye'nin geleceğinin olumlu olacağını belirtmiştir.

Şekil 21. Suriye'nin geleceğini nasıl hayal ediyorsunuz?

SONUÇ

SACD'nin ülke içindeki ve dışındaki Suriyeliler arasında yıllar süren istişareleri ve anketleri, uluslararası politika yapıcılar, ev sahibi ülkeler, BM kuruluşları ve STK'lar için hem yerinden edilmiş Suriyelilerin mevcut ihtiyaçlarını ve önceliklerini ele almak hem de Suriye'deki çatışmaya sürdürülebilir, kalıcı bir siyasi çözüm için sağlam bir temel geliştirmek üzere, SACD'nin Suriye'de Güvenli Bir Ortam İçin Yol Haritası'nda yer alan bir yol haritası ortaya koymuştur.

Bu son anketin bulguları böyle bir yol haritasına duyulan ihtiyacı daha da güçlendirmiştir. Sahada askeri ya da siyasi olarak çok az şey değişmiştir; 2011'deki halk ayaklanmasının ve ardından gelen çatışmanın temel nedenleri ele alınmamıştır. Uluslararası ilgi şimdilik Suriye'den uzaklaşmış olsa da, ülkenin kuzeydoğusunda rejim bölgelerinde ve KDSDÖY/SDG kontrolündeki bölgelerde yaşayan Suriyeliler tarafından dile getirilen görüşler ve deneyimler, değişimi olumlu yönde etkilemek ve mevcut statükoyu değiştirmek için çalışmanın insani ve ahlaki maliyetinin yanı sıra yeni yerinden edilme ve göç dalgaları olasılığının arttığına işaret etmektedir.

Ülkenin tüm bölgelerindeki Suriyeliler her zamankinden daha yoksul durumda, ancak yoksulluk ve ekonomik göstergelerin ele alınmasıyla, evlerinden edilen milyonlarca mülteci ve yerinden edilmiş kişinin birdenbire geri dönmeyi düşüneceklerine inanmak da hata olacaktır.

Anket bulgularından açıkça anlaşılan bir husus da rejimde, rejimin güvenlik aygıtında ve ülke içindeki sosyo-ekonomik koşullarda sistemik değişiklikler yapılmadığı sürece mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin ülkeye kayda değer bir şekilde geri dönmeyeceği, aksine daha fazla Suriyelinin ülkeyi terk edeceğidir. Bir zamanlar BM'nin 2254 sayılı kararının da temelini oluşturan güvenlik sektörü reformu, mülteciler ve yerinden edilmiş kişilerin yanı sıra evlerini terk etmemiş ancak rejimin kontrolündeki Suriye'de yaşamı şekillendiren güvensizlik, yolsuzluk ve tekelleşme ile yaşayan Suriyeliler için Suriye'de geleceğe yönelik en önemli çözümlerden biridir.

Geçiş döneminde adalet, mahkum afları ve diğer konulardaki büyük laflarına rağmen, rejimin kanıtlanabilir ve anlamlı bir tutum değişikliğine gitmemesi, mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin öngörülebilir gelecekte evlerine dönme konusundaki isteksizliği ile birleştiğinde, durumun gelecekte, şiddet ve zulümden, istikrarsızlıktan veya yoksulluktan kaçan Suriyelilerden daha fazlasının ülkeyi terk ettiği kritik bir noktaya ulaşabileceği anlamına gelmektedir. Libya'dan gelen ve çatışmanın en kötü günlerini hatırlayamayacak kadar genç olan yeni nesil Suriyeli mültecilerin Akdeniz'de "ölüm botlarına" bindiklerine dair hikayeler, Suriyelilerin daha iyi bir yaşam arayışıyla kendilerini ve ailelerini maruz bırakmaya razı oldukları sayısız riske işaret etmektedir.

ÖNERİLER

Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği:

- Güvenli bir ortamın süregelen eksikliği, Suriyeli mültecilerin ve ÜYEK'lerin yerlerinden edilmelerinin başlıca nedeni ve bu kişilerin güvenli, gönüllü ve insan onuruna yaraşır bir şekilde geri dönmelerinin önündeki en büyük engeldir. Sonuç olarak, ekonomik ve siyasi baskıyla birlikte sürdürülen diplomatik –çabalar, tüm Suriyeliler için gerçekten “güvenli bir ortam” yaratabilecek gerçekçi bir yol haritası oluşturmaya öncelik vermelidir.
- Yerinden edilmiş Suriyelileri doğrudan ve etkili bir şekilde sürece dahil etmek ve yerinden edilmiş Suriyelilerin haklarını Suriye'nin geleceğine ilişkin tartışmaların ayrılmaz bir parçası haline getirmek için Cenevre siyasi süreci içerisinde resmi mekanizmalar kurulmasına yardımcı olunmalıdır. Bu tür mekanizmalar, yerinden edilmiş Suriyelilerin güvenli, gönüllü ve insan onuruna yaraşır geri dönüş koşullarının ve güvenli bir ortamın belirlenmesine doğrudan katılımını sağlamalıdır.
- BM'nin 2254 sayılı kararı kapsamında BM öncülüğünde yürütülen müzakerelere aktif olarak katılması ve bu müzakerelerin desteklenmesiyle güçlü uluslararası gözetim ve garantilerle tüm Suriyeliler için güvenli bir ortam yaratmaya odaklanması. Daha geniş kapsamlı barış müzakerelerinin bir parçası olarak Suriye'de güvenlik sektörü reformu girişimlerinin desteklenmesi ve reformların güvenlik ve yönetim alanlarında somut iyileşmelere yol açmasının sağlanması.
- Yerinden edilmiş Suriyelilerin, Özel Temsilci Ofisi ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK) çalışmalarına, özellikle de geri dönüşler için asgari koşulların sağlanması ve geri dönüş politikaları veya mekanizmaları ile ilgili olarak, etkin ve anlamlı bir şekilde katılımlarının sağlanması.
- Yerlerinden edildikleri süre boyunca mültecilere uygun yaşam standartlarının ve hizmetlerin sunulmasını sağlamak için komşu ev sahibi ülkelere yönelik fonların artırılması, ancak bu ev sahibi ülkelerde mültecilerin siyasallaşmasını ve insanlık dışı muameleye maruz kalmasını önleyecek koşulların ilişkilere dahil edilmesinin sağlanması. Mültecilerin komşu ülkelerde uygun yaşam koşullarına erişimi, çatışma ve kriz uzadıkça daha da zorlaşmaktadır.
- Güvenlik koşullarında önemli değişiklikler yapmaya başlanması, sürdürülebilir ve kapsamlı bir çözüme götürecek anlamlı bir siyasi müzakereye girilmesi, gerilimin daha da tırmanmasının ve Suriyelilerin yerlerinden edilmesinin önlenmesi ve yardımların ülkenin tüm bölgelerine doğrudan ulaştırılmasının sağlanması için Suriye rejimi ve başlıca müttefikleri üzerindeki baskının sürdürülmesinde temel araç olarak hedeflenen yaptırımların devam ettirilmesi. Suriye krizinin bütüncül bir şekilde ele alınması için daha fazla uluslararası işbirliğinin teşvik edilmesi. Buna yaptırımlar, yeniden yerleştirme ve sınır ötesi yardım politikalarının uyumlaştırılması da dâhildir.
- Suriye'yi mültecilerin geri dönüşüne ve yeniden inşa/erken toparlanma planlarına hazır, çatışma sonrası güvenli bir bölge olarak tasvir eden yanıltıcı söylemlere karşı aktif olarak çalışılması. Suriye'de güvenli bir ortama yönelik olarak mevcut statükoyu meşrulaştıracak geçici ve kısmi yaklaşımların reddedilmesi.
- Suriyeli mültecilerin erken geri dönüşünü teşvik eden politikaları, sahadaki gerçeklerle ve uluslararası koruma standartlarıyla uyumlu olmalarını sağlayarak eleştirel bir şekilde değerlendirilmesi ve düzenlenmesi. Avrupa'daki Suriyeli mültecilere, sığınma başvuruları ve zorla geri göndermelere karşı direniş için destek de dahil olmak üzere hukuki yardım sağlanması.

Özel Temsilci Ofisi

Yeni ve güvenilir bir Anayasa veya seçimler gibi herhangi bir siyasi çözümün ve onun münferit unsurlarının temel bir parçası olarak mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin kendileri tarafından ifade edilen geri dönüş haklarını ve asgari koşullarını güvence altına alan bir mekanizmanın müzakere edilmesi ve hayata geçirilmesi.-

Türkiye ve Lübnan

- Suriye'de uygulanabilir bir siyasi çözümün savunuculuğunu yapmak ve yerinden edilmiş Suriyelilerin güvenli, insan onuruna yaraşır ve gönüllü geri dönüşlerinin temel ön koşulu olarak tüm Suriyeliler için güvenli bir ortamın tesis edilmesini öne çıkaracak uzun vadeli stratejiler üzerinde diğer ülkelerle işbirliği yapmak için stratejik konumlarının kullanılması.
- Mültecilere hizmet, yardım ve yasal hakların sağlanması ve erken ve güvensiz geri dönüşlerin önlenmesi için bu topluluklara bakımın sürekliliğinin sağlanması için çalışılması.
- Suriyeli mültecilere yönelik entegrasyon programlarının hedeflenen nüfusun ihtiyaçlarını etkin bir şekilde karşıladığından emin olmak için programların etkinliğinin düzenli olarak değerlendirilmesi.
- Mültecilerin siyasallaşmasını önlemek ve onlara karşı olumsuz psikolojik etkilere neden olan ve erken ve güvensiz geri dönüşlere yol açabilecek nefret dolu ve insanlıktan çıkarıcı söylem ve davranışlarla mücadele etmeye yönelik çalışılması.
- Sınır güvenliğinin insan haklarına riayet edecek ve acil ihtiyaç halindeki mültecilere güvenli geçiş sağlayacak şekilde yönetilmesi.

Sivil toplum ve uluslararası STK'lar

- Suriye krizini küresel söylemde tutmaya yönelik çabaların artırılması, devam eden insani ihtiyaçların ve geri dönenler için güvenli koşulların eksikliğinin vurgulanması. Keyfi gözaltılar, zorla kaybetmeler ve yerinden edilmiş kişilerin durumuna odaklanarak Suriye'deki insan hakları ihlallerinin belgelenmesine ve raporlanmasına devam edilmesi.
- Mültecilerin ve yerinden edilmiş kişilerin evlerine güvenli, gönüllü ve insan onuruna yaraşır bir şekilde dönebilmeleri için geri dönüş koşullarını karşılayacak mekanizmalar da dahil olmak üzere Suriye için kapsamlı bir siyasi çözümün güvence altına alınmasının savunulması ve bu yönde çalışılması.
- Suriye içinde ve komşu ülkelerdeki mültecilere ve yerinden edilmiş kişilere yardım sağlanması, bu kişilerin savunuculuğunun yapılması, ev sahibi ülkelere, bağışçılara ve siyasi aktörlere yerinden edilmiş Suriyelilere yönelik yardım ve korumaların artırılması ve yeniden yerleştirme yerlerinin

VOKAL

Vatandaşlık Onuru
VE HAKLARI DERNEĞİ